

Uloga zavičajne zbirke u očuvanju kulturne baštine

Radetić-Berić, Gordana

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:115638>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-05**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Gordana Radetić – Berić

Uloga zavičajne zbirke u očuvanju kulturne baštine

DIPLOMSKI RAD

Diplomski studij: Hrvatski jezik i književnost – smjer knjižničarstvo

Mentor: prof. dr. Milorad Stojević

Rijeka, 2016.

SADRŽAJ:

SAŽETAK	2
UVOD.....	2
KULTURNA BAŠTINA	4
NARODNE KNJIŽNICE.....	5
ZAVIČAJNE ZBIRKE – MJESTA OČUVANJA KULTURNE BAŠTINE	7
OREĐIVANJE TERITORIJALNOG OPSEGA ZAVIČAJNE ZBIRKE	9
SADRŽAJ KNJIŽNIČNE GRAĐE ZAVIČAJNE ZBIRKE	10
VRSTE KNJIŽNIČNE GRAĐE ZAVIČAJNE ZBIRKE	11
NABAVA GRAĐE ZA ZAVIČAJNU ZBIRKU	13
OBRADA GRAĐE ZAVIČAJNE ZBIRKE	14
SMJEŠTAJ I ZAŠTITA GRAĐE ZAVIČAJNE ZBIRKE.....	15
INFORMATIVNO – PROMIDŽBENA DJELATNOST KNJIŽNICE I ZAVIČAJNE.....	16
ZBIRKE	16
DIGITALIZACIJA ZAVIČAJNE ZBIRKE.....	17
KRITERIJI VREDNOVANJA KNJIŽNIČNE GRAĐE ZA DIGITALIZACIJU	20
DIGITALIZIRANA KULTURNA BAŠTINA U REPUBLICI HRVATSKOJ.....	21
GRADSKA KNJIŽNICA I ČITAONICA PULA.....	23
ZAVIČAJNA ZBIRKA GRADSKE KNJIŽNICE I ČITAONICE PULA.....	24
VIRTUALNA ZAVIČAJNA ZBIRKA GRADSKE KNJIŽNICE I ČITAONICE PULA.....	25
SVEUČILIŠNA KNJIŽNICA U PULI.....	25
PROJEKT SVEUČILIŠNE KNJIŽNICE PULA - ISTARSKE NOVINE ONLINE.....	30
PROJEKT BIBLIOGRAPHIA HISTRICA ONLINE	34
ZAVIČAJNA ZBIRKA STANCOVICIANA	37
ZAKLJUČAK.....	39
LITERATURA:	41
IZVORI NA INTERNETU:.....	42

SAŽETAK

Zavičajne zbirke su mjesta koja doprinose očuvanju kulturne baštine nekog kraja, a njihovo osnivanje prioritetan je zadatak narodnih knjižnica. Način stvaranja, ustroj i djelovanje zavičajnih zbirki definirano je različitim aktima. Primjenom informatičke tehnologije štiti se originalna građa koja postaje dostupnija za daljne proučavanje.

Primjeri dobre prakse su Virtualna zavičajna zbirka Gradske knjižnice i čitaonice Pula, Projekt Istarske novine online (INO) Sveučilišne knjižnice u Puli i Bibliographia Histrica Društva bibliotekara Istre. Samo prikupljanje i čuvanje zavičajne građe bez digitalizacije i online dostupnosti ne omogućuje knjižnicama da odgovore na potrebe modernog društva.

1. UVOD

Knjižnice svojom kulturnom, obrazovnom i informacijskom funkcijom igraju značajnu ulogu u očuvanju i popularizaciji kulturne baštine. Naročito se to odnosi na zavičajne zbirke koje prikupljanjem građe, njenom obradom i stavljanjem na raspolaganje korisnicima pomažu lokalnoj zajednici da svoj zavičaj bolje upozna. Istraživanjem, pregledavanjem i katalogizacijom zavičajne građe, otvara se mogućnost spoznaje zavičaja u gospodarskom, socijalnom, umjetničkom i političkom životu u različitim povijesnim razdobljima.

Zavičajne zbirke najčešće se osnivaju pri narodnim knjižnicama i postaju središte očuvanja i promicanja identiteta lokalne zajednice. Bogat i dobro uređen fond zavičajne zbirke daje uvid u bogatstvo kulturnog stvaralaštva nekog prostora, pa je dragocjen izvor za brojna znanstvena istraživanja.

Živimo u društvu u kojem je informacija najvažniji resurs, a pristup tim informacijama nikad jednostavniji i brži. U vremenu mnoštva različitih globalizacijskih trendova, društvo se sve više okreće potrazi za vlastitim identitetom. Baština svakog naroda predstavlja svojevrsnu identifikacijsku iskaznicu bez obzira je li smještena u okviru lokalnih, nacionalnih ili svjetskih

granica. Baštinske zbirke koje čuvaju arhivi, knjižnice i muzeji imaju izrazitu estetsku, informacijsku, dokumentacijsku i povijesnu vrijednost.

U ovom radu, koji za predmet istraživanja ima zavičajne zbirke u okvirima narodnih knjižnica, naglasak će se dati na digitalizaciju knjižne građe za potrebe stvaranja digitalnih zavičajnih zbirki.

Kao konkretan primjer digitaliziranih zavičajnih zbirki s područja Istre, pobliže će biti riječi o Virtualnoj zavičajnoj zbirci Gradske knjižnice i čitaonice u Puli i Projektu INO (Istarske novine on-line) Sveučilišne knjižnice, Pula.

2. KULTURNA BAŠTINA

Pojam kulturna baština valja odrediti uzimajući u obzir značenje i pojma kultura i pojma baština, pri čemu je važno odrediti što je kulturno u baštini, a što baštinsko u kulturi.

Kultura je ukupnost materijalnih i duhovnih dobara, etičkih i društvenih vrijednosti što ih je stvorilo čovječanstvo. Ona se odnosi na cjelokupno društveno naslijeđe neke grupe ljudi i uključuje naučene obrasce mišljenja, osjećanja i djelovanja. Osnova je ljudskosti i društvenosti pa se na nju može gledati kao na način života. Samo učenje u ljudskom društvu odvija se kroz kulturu, pri čemu društvo možemo shvatiti kao relativno neovisnu skupinu koja živi na istom prostoru i sudjeluje u stvaranju zajedničke kulture. Kultura pruža nacrt i plan za interpretaciju našeg iskustva, povezujući nas s ostalim članovima zajednice. Ona čovjeka oplemenjuje, potiče na humanost i ljudskost.

Baštinu možemo odrediti kao ukupnost iz prošlosti sačuvanih i njegovanih kulturnih dobara. Njena glavna značajka je čuvanje i njegovanje svega onoga što su nam naši preci ostavili, kao kulturu, tradiciju, zavičajnu mudrost. Svako područje na svijetu posjeduje baštinu. Ona bi trebala predstavljati temelj zajednice, ali isto tako i biti čvrsta veza sa prošlošću. Iz nje se mogu iščitati prepoznatljiva vremenska i nacionalna obilježja ranijih generacija.

Živeći u svijetu globalizacije, koja je sve prisutnija, radi očuvanja identiteta važno je skrbiti o kulturnoj baštini kao dijelu vlastitog identiteta. Pri tome, treba voditi računa da se današnje poimanje kulturne baštine znatno promijenilo. Ona se ranije odnosila uglavnom na spomeničke ostatke, dok danas uključuje i nematerijalnu kulturnu baštinu. Pažnja je usmjerena na ljudsko društvo, njegovu tradiciju i izričaje na kojima se stvaralaštvo temelji. Stvara se otvoreni koncept baštine koji odražava ne samo prošlu, nego i sadašnju kulturu.

Zavičajna baština uključuje materijalna i duhovna dobra određenog zavičaja. Predstavlja kulturno-umjetničku vrijednost nekog prostora koju baštinici doživljavaju svojom i koja na neki način postaje njihov mentalni kod, njihov pogled na život i sastavni dio njihovog rada i razvoja. Ona određuje pripadnike neke zajednice, čini ih prepoznatljivim i jedinstvenim u odnosu na druge. Iako pojam baština ima pozitivnu konotaciju, važno je imati na umu da postoji baština koja je proizvod negativnog duhovnog i materijalnog naslijeđa. Takvu baštinu također treba čuvati kao „kulturu sjećanja“.

Baštinske ustanove, među koje spadaju i knjižnice, nalaze se pred izazovom odabira, prikupljanja, obrade, čuvanja i zaštite zavičajne građe. Poznavanje i razumijevanje cjelokupnog procesa važnog za zavičajnu građu preduvjet je svih aktivnosti vezanih uz očuvanje kulturne baštine i uključuje formalno i neformalno obrazovanje zaposlenika. Bavljenje zavičajnom baštinom podrazumijeva znanja o temeljnim pojmovima i konceptima o zaštiti baštine, materijalima, vrstama i uzročnicima oštećenja, znanja o planiranju i upravljanju kao i znanja kulturološkoj i društvenoj vrijednosti baštine.

Aktivnosti vezane uz zavičajnu baštinu ne iscrpljuju se njezinim prikupljanjem, obradom i čuvanjem za buduće korištenje, nego otvaraju prostore za stvaranje novih usluga s dodanom vrijednošću koje doprinose daljnjem društvenom i kulturnom razvoju zavičaja. To osobito dolazi do izražaja primjenom računalne tehnologije. Digitalizacijom jedinica građe i njihovim postavljanjem na mrežne stranice unapređuje se prikupljanje, smještaj i čuvanje zavičajne građe i poboljšava njezina dostupnost.

3. NARODNE KNJIŽNICE

Narodna knjižnica je organizacija koju osniva i održava neka zajednica, a njeno postojanje regulirano je propisima koje donosi lokalna, regionalna ili nacionalna vlast. Ona „osigurava pristup znanju, informacijama, cjeloživotnom učenju pomoću niza izvora, službi, te je na raspolaganju svim članovima zajednice bez obzira na njihovu rasu, nacionalnost, dob, spol, religiju, jezik te ekonomski, radni i obrazovni status“.¹

Osnivanje narodnih knjižnica proizlazi iz nastojanja da se osigura dobrobit lokalne zajednice, tako da one budu društveni pokretač sakupljanja i čuvanja građe koja se odnosi na tu zajednicu čime se promiče lokalna kultura i njezine osobitosti. Osim što, osiguravaju pristup baštinskoj građi, narodne knjižnice su sukreatori velikog broja kulturnih aktivnosti. Stvaranjem i održavanjem zavičajne zbirke, knjižnice mogu biti snažan integrativni faktor u povezivanju lokalnog stanovništva potičući različita događanja u knjižnici i izvan nje.

¹ IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice/_uredile Christie Koontz i Barbara Gubbin. 2. hrvatsko izdanje, Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. str 1.

Financirane iz lokalnog, regionalnog i državnog proračuna, trebaju biti dostupne i otvorene lokalnoj zajednici. Nažalost, one nisu uvijek jednako razvijene i organizirane jer ovise o različitim tipovima društva, kulturama i navikama određenog prostora. „U slabije razvijenim državama kultura nije jedan od prioriteta, a narodne se knjižnice ponekad svode na pokretne knjižnice koje ovise o transportu“.² Knjižnice u malim sredinama ne bi smjele biti ovisne o financiranju samo iz lokalnih proračuna, jer su ta sredstva često nedostatna.

Osnivanje narodnih knjižnica u Hrvatskoj vezano je uz 19. stoljeće i hrvatski narodni preporod, kada se osnivaju prve čitaonice. Imale su za cilj promicanje nacionalne svijesti i kao takve, imale su snažan politički karakter. Djelovanje narodnih knjižnica u Hrvatskoj danas temelji se na domaćim i međunarodnim dokumentima koji reguliraju to područje. Bazni dokument je UNESCO – ov Manifest za narodne knjižnice iz 1994. godine kojim se utvrđuju načela djelovanja knjižnica diljem svijeta. Noviji dokument koji regulira djelatnosti vezane uz narodne knjižnice su IFLA – ine smjernice o narodnim knjižnicama. Kod nas su ta pitanja uređena Zakonom o knjižnicama³ i Standardima za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj⁴. Svrha narodne knjižnice je da osigura slobodan pristup znanju, bilo da se radi o formalnom ili neformalnom obrazovanju i omogućiti korisnicima osposobljavanje u smislu cjeloživotnog učenja. U tom smislu, knjižnice bi trebale omogućavati razvoj informatičke pismenosti. Njihov zadatak je da skupljaju, procjenjuju i organiziraju različite informacije čineći ih lako dostupnima.

Strategija razvoja narodnih knjižnica u Republici Hrvatskoj do 2015. godine⁵ detektira probleme u radu narodnih knjižnica koji proizlaze iz nepostojanja jedinstvene strategije razvoja, postojećih zakonskih rješenja i zastarjelih standarda za narodne knjižnice. Zbog toga su knjižnice nedovoljno prisutne u javnom životu zajednice. Uspostavom adekvatnog knjižničkog sustava nastoji se potaknuti intelektualni rast i osigurati prostorno – informacijsko okruženje koje će odgovoriti na potrebe suvremenog društva.

Polazeći od važne društvene uloge narodnih knjižnica u Strategiji se naglašava uloga knjižnica u podršci demokratskom razvoju društva i određuju zadaće i ciljevi među kojima su:

² Camel library. URL: <http://www.knls.ac.ke/public-library/camel-library>, 2015.

³ Zakon o knjižnicama//Narodne novine, 69(2009)

⁴ Standardi za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj//Narodne novine 58(1999)

⁵ Strategija razvoja narodnih knjižnica u Republici Hrvatskoj do 2015. godine. Nacrt prijedloga; NSK, Zagreb-, 2013.

- Stvaranje socijalnog, intelektualnog i kulturnog kapitala
- Osiguranje slobodnog pristupa cjelokupnom znanju i civilizacijskim tekovinama za sve građane
- Razvijanje svih vrsta pismenosti i cjeloživotnog učenja
- Prikupljanje, organiziranje i davanje informacija na korištenje te osiguranje pristupa internetu i novim tehnologijama sukladno potrebama građana
- Omogućavanje susreta građana lokalne zajednice i njihovog pristupa raznovrsnim kulturnim i drugim društvenim događanjima
- Podupiranje inkluzije marginaliziranih skupina građana u društvena zbivanja
- Njegovanje multikulturalnih vrijednosti
- Čuvanje i promicanje lokalne baštine

Zavičajne zbirke najčešće se osnivaju upravo u narodnim knjižnicama. S obzirom na njihovu kulturnu, obrazovnu i informacijsku ulogu razvidna je potreba sakupljanja, čuvanja i distribucije građe koja je vezana uz zavičaj. Identifikacija i zaštita baštinskih zbirki, izrada obavijesnih pomagala i uspostava nacionalnog portala baštinskih zbirki dio je strategije narodnih knjižnica. Međutim, upravljanje baštinskim zbirkama i njihovo održavanje ne bi trebala biti briga samo narodnih knjižnica, nego šire, kako lokalne, tako i nacionalne društvene zajednice.

4. ZAVIČAJNE ZBIRKE – MJESTA OČUVANJA KULTURNE BAŠTINE

Riječ zavičaj, osim što označava mjesto rođenja, u širem smislu obuhvaća područje određeno administrativnim, povijesnim i drugim granicama koje stanovnici tog prostora doživljavaju svojim. Riječ zbirka, korištena u kontekstu knjižnica, uz općenito značenje koje podrazumijeva sveukupnu književnu građu u posjedu knjižnice, podrazumijeva i dio knjižnične zbirke određene principom zavičajnosti. Izraz zavičajna zbirka (engl. local collection) odnosi se na zbirku prikupljene, odabrane i bibliografski sređene građe koja svojim sadržajem pripada određenom geografskom području. Ona obuhvaća sve što je objavljeno o zavičaju i njegovim stanovnicima, publikacije građana zavičaja bez obzira na mjesto izdavanja kao i publikacije koje su objavljene na području zavičaja. Stvaranjem zavičajne zbirke nastoji se postići svojevrsni centar

koji je važan u očuvanju i promicanju materijalne i duhovne kulture određenog prostora. Upravo zbog mogućnosti da postane centar očuvanja i promicanja zavičajne kulture, stvaranje zavičajnih zbirki unutar knjižnica od velike je važnosti za očuvanje kulturne baštine određene zajednice. Popunjavanje knjižnog fonda treba biti prioritarno, obrada građe kompleksna, informacijska služba temeljita.

Stvaranje zavičajnih zbirki prioritarna je zadaća narodnih knjižnica, a način stvaranja, ustroj i djelovanje definiran je različitim aktima: *Zakonom o knjižnicama (Narodne novine, br. 105/97, čl. 37)*, *Standardima za Narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj (Narodne novine, br. 58/99, čl. 6 i čl. 10)*, *Pravilnikom o matičnoj djelatnosti knjižnica u Republici Hrvatskoj, Općim odredbama (Narodne Novine, br. 43/2001, čl. 9)*, *IFLA-inim i UNESCO-ovim Smjernicama za razvoj službi i usluga (2003. godina)*.

Za valjano funkcioniranje zavičajne zbirke potrebno je osigurati adekvatan prostor, redovite izvore financiranja i kvalificirano osoblje. Naravno da treba osigurati povezanost i suradnju matičnih i narodnih knjižnica.

„Zavičajnu zbirku možemo definirati kao analitički obrađenu zbirku knjižnične građe koja je sadržajno vezana uz područje na kojem knjižnica djeluje. Zbog samog sadržaja i metoda rada možemo je usporediti sa specijaliziranim informacijskim centrima“⁶.

Premda, zavičajnu zbirku, u pravilu, osnivaju veće, bolje opremljene knjižnice koje na raspolaganju imaju stručnu osobu s dovoljno vremena da se bavi nabavom i obradom građe, i male knjižnice bi trebale sakupljati građu vezanu uz zavičaj. U manjim knjižnicama potrebno je zavičajnu građu izdvojiti od ostalog fonda. Preporuka je da svaka narodna knjižnica u mjestu s više od 50 000 stanovnika ima jednog kvalificiranog knjižničara koji bi radio u zavičajnoj zbirci. Pri tome, zbirkom se smatra minimalno 400 do 500 jedinica zavičajne građe. Važno je da knjižničar, za neke poslove u zavičajnoj zbirci, uključi volontere koji mogu preuzeti niz zadataka, od zaštite građe, pripremanja izdanja do promidžbenih aktivnosti.

⁶ Prijedlog uputa za organiziranje i vođenje zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama u Hrvatskoj. Pula: Sveučilišna knjižnica, 1991. str. 1

Informacije o zavičajnoj građi trebale bi biti proširene s podacima o sličnoj knjižničnoj građi koja se nalazi u posjedu drugih institucija, kao što su muzeji i arhivi, ali i kod građana.

Zavičajna zbirka koja postoji na regionalnom nivou brine se o koordinaciji, izradi zavičajne bibliografije, planira razvojne smjernice i evaluira protekli rad.

4.1. OREĐIVANJE TERITORIJALNOG OPSEGA ZAVIČAJNE ZBIRKE

Prostor koji je predmet interesa zavičajne zbirke može obuhvaćati područja različite širine. Ona mogu biti šira i uža, ali je važno da se pri osnivanju zavičajne zbirke točno odredi opseg teritorija koji će biti obuhvaćen. Kao prikladan kriterij za teritorijalno određivanje zavičajne zbirke knjižnice su prihvatile postojeću upravno-teritorijalnu podjelu. Lokalne zbirke obuhvaćaju područja naselja, bez obzira radi li se o gradu ili selu. Subregionalne zbirke pokrivaju područje naselja i širu okolicu, dok se regionalne odnose na prostor cijele regije.

Upravno-teritorijalna podjela se u prošlosti često mijenjala što može dovesti do preklapanja ili propusta u aktivnostima. „U slučajevima gdje se područje pojedinih zajednica mijenjalo u prošlosti, knjižnice međusobno dogovaraju vremensku granicu od koje su nadležne za prikupljanje zavičajne građe, a sve uz pomoć centralne (matične) biblioteke.“⁷

U sastav zavičajne zbirke ulaze sve publikacije koje su izdane na prostoru zavičaja bez obzira na njihov sadržaj. Lokalna tiskarska djelatnost osnova je za proučavanje povijesti tiskarstva, pa se u zavičajnu zbirku uključuje sve ono što je na tom prostoru tiskano do 1945. godine. Kako nakon tog perioda dolazi do ekspanzije tiskarstva i nakladništva objavljena građa više ne svjedoči o značajkama zavičaja.

U slučaju kada se zbog geografskog, povijesnog, kulturnog ili ekonomskog zajedništva stvara zavičajna zbirka regionalnog karaktera, ona može pokrivati više upravno-političkih dijelova. Vrlo teško je ulaziti u razgraničavanje područja zbog česte promjene administrativnog ustroja. Dešava se da bi starija zavičajna zbirka trebala mijenjati prostor istraživanja što se odražava na kontinuitet djelovanja. Knjižnice, nastojeći sačuvati dotadašnji opseg nastavljaju rad

⁷ Vuković-Mottl, S. Zavičajna zbirka, str. 12

u ranijim granicama pa često dolazi do preklapanja područja. Primjer za to je zbirka „Historica“ u sklopu naučne biblioteke u Puli koja i dalje prikuplja građu s područja nekadašnje Istre, a koja uključuje Istru, slovensko Primorje, otoke Cres i Lošinj. Zavičajna zbirka ponekad nadrađa lokalni prostor i prerasta u novu zbirku koja obuhvaća puno šire područje. Primjer za to je Riječka zbirka „Fluminensia“, koja je od lokalne zbirke grada Rijeke prerasla u širu zbirku „Adriaticu“. Ta nova zbirka obuhvaća područje Kvarnera, hrvatskog Primorja, Istre, Gorskog kotara i Trsta. U slučaju dvojnih zbirki potrebno je utvrditi čine li te zbirke jedinstvenu cjelinu ili ne. Rješenje bi moglo biti u odvajanju lokalne zbirke unutar zavičajne. U svakom slučaju, narodne knjižnice bi trebale imati katalog koji daje podatke o relevantnoj zavičajnoj građi kao dijelu regionalne zbirke. Zavičajna zbirka čini jedinstvenu cjelinu i onda kada zavičajna građa nije smještena na istom mjestu.

4.2. SADRŽAJ KNJIŽNIČNE GRAĐE ZAVIČAJNE ZBIRKE

Zavičajna zbirka sadržajno obuhvaća svu povijesnu i suvremenu stvarnost određenog prostora. Građu zavičajne zbirke moguće je podijeliti na: publikacije koje se svojim sadržajem odnose na zavičaj i publikacije koje su nastale (izdane su ili tiskane) na prostoru zavičaja.

„Zavičajna zbirka obuhvaća građu koja opisuje sva zbivanja (pojave, događaje, ponašanja i djelovanja ljudi) na određenom području, te svu ostalu građu na bilo koji način vezanu uz zavičaj“.⁸ Općenito uzevši, ona obuhvaća:

1. Sve što je objavljeno o zavičaju i njegovim istaknutim pojedincima kod nas ili bilo gdje u svijetu
2. Publikacije građana zavičaja bez obzira na to gdje je publikacija izdana
3. Publikacije koje su objavljene na prostoru zavičaja

Pri tome, treba napomenuti da su publikacije posvećene isključivo zavičaju najčešće znanstvenog ili stručnog karaktera, ali i literarne i umjetničke vrijednosti. U zavičajnu zbirku ulaze i publikacije znanstvenika, umjetnika, kulturnih i javnih djelatnika koji su rođeni, ili su

⁸ Preporuke za ustroj zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama i drugim knjižnicama (ustanovama) koje prikupljaju knjižničnu zavičajnu građu, Komisija za zavičajne zbirke Hrvatskog knjižničarskog društva, 2009. g.

neko vrijeme živjeli na prostoru zavičaja. Zadatak zavičajne zbirke je da prikuplja ne samo djela autora, nego i sve relevantne informacije o njima.

U zavičajnu zbirku ulaze i publikacije izdane, tiskane ili nastale u zavičaju, a vezane su uz zavičaj po izdavaču ili tiskaru bez obzira na njihov sadržaj. Međutim, postoje odstupanja od okvirnih sadržaja zbirke. Ranije se u zavičajnu zbirku ubrajala sva tiskarska izdavačka djelatnost nekog zavičaja. I danas neke knjižnice prikupljaju sve lokalne publikacije, prvenstveno radi proučavanja povijesti knjige i tiskarstva, ali ih odvajaju od zavičajne zbirke. U nekim se knjižnicama sasvim odbacuje kriterij odabira po mjestu tiskanja, budući da tiskanje nije odraz kulture određene sredine, već komercijalni, odnosno gospodarski proizvod. Suvremene zavičajne zbirke stavljaju naglasak na onu građu koja govori o zavičaju, njegovim prirodnim obilježjima, kulturnoj baštini te značajnim pojedincima i njihovom stvaranju.

4.3. VRSTE KNJIŽNIČNE GRAĐE ZAVIČAJNE ZBIRKE

Sadržaji koji ulaze u zavičajnu zbirku mogu se pojaviti u najrazličitijim oblicima, bilo da se radi o knjigama, časopisima, gramofonskim pločama, dijapozitivima ili nekim oblicima digitalnih zapisa. Najdetaljniju podjelu knjižnične građe zavičajne zbirke dala je Đ. Mesić, koja je na osnovu ranijih radova svu građu podijelila na devet osnovnih skupina, razlažući neke od njih u zasebne podskupine.⁹

1. Monografije (vezane uz zavičaj sadržajno i s obzirom na izdavanje)

U zavičajnim zbirkama monografije zauzimaju najviše prostora. U ovu skupinu spadaju knjige koje su sadržajno vezane uz zavičaj, ali i one knjige koje sadrže samostalne priloge ili samo određene podatke o zavičaju.

2. Serijske publikacije (vezane uz zavičaj sadržajno i s obzirom na izdavanje)

Zavičajna zbirka se često obogaćuje lokalnim časopisima, školskim novinama, zbornicima, godišnjacima i kalendarima.

3. Rukopisna građa

⁹ Mesić, Đ. Građa i informacije u zavičajnim zbirkama narodnih knjižnica i načini prikupljanja, *Informatologia Jugoslavica*, 20, ¾ (1988), str. 213.

U rukopisnoj građi prevladavaju rukopisi znamenitih ljudi s prostora zavičaja, njihova prepiska, dnevnici i bilješke.

4. Muzikalije vezane uz zavičaj

Uglavnom podrazumijevaju note glazbenih djela koje su tematski vezane uz zavičaj, ali i notne zapise zavičajnih kompozitora.

5. Planovi mjesta, geografske karte

Odnose se na topografske, geološke, hidrografske, meteorološke, fitogenetske, prometne, zoografske i panoramske karte kao i različite planove naselja i gradova.

6. Zvučna građa

Sadrži različite zvučne zapise „usmene predaje“, intervjuje, kompozicije zavičajne glazbe i lokalnih kompozitora, dokumentarne filmove o zavičaju i njegovim ljudima, televizijske emisije i video zapise različitih kulturnih i sportskih događanja.

7. Slikovna građa

Obuhvaća različite likovne radove, fotografije, razglednice, videokasete, dijafilmove itd.

8. Polupublicirana građa (znanstvene i stručne polupublikacije; društveno-političke publikacije; programi i izvješća)

U ovu vrstu knjižne građe spadaju interni dokumenti koji su se tiskali ili umnožavali jeftinijim tehnikama u ograničenim količinama. Oni nisu obuhvaćeni zakonom o obveznom primjerku i uglavnom se odnose na materijale sa sjednica, različite zapisnike, planove, proračunske tablice, kataloge itd.

9. Efemerna građa

Ona obuhvaća različite plakate, letke, ulaznice, pozivnice, cjenike, upute za korištenje proizvoda itd, a odnose se na društveno-politički, gospodarski i kulturno-sportski život zavičaja.

U ovoj podjeli nije razvrstana građa koja nastaje prenošenjem određenog sadržaja s jednog formata na drugi, bilo da se radi o fotokopiranju, mikrofilmiranju ili digitalizaciji. Preformatirana građa na više načina upotpunjuje zavičajnu zbirku. Zamjenjuje original u nemogućnosti njegove nabavke i smanjuje mehaničko oštećenje izvornika te poboljšava dostupnost materijala korisnicima. Audiovizualni mediji sadrže veliku količinu informacija koje treba sačuvati za buduću uporabu, pa knjižnice trebaju ići ukorak s društvenim prilagodbama na nove medije i

korisnicima pružiti istu razinu usluga kao i za tiskanu građu. To opredjeljenje naglašeno je i u UNESCO-ovom Manifestu za narodne knjižnice iz 1972. godine. Zbog svega toga, knjižnice bi trebale osigurati otvoren i slobodan pristup i informacije o različitim formatima kako bi korisnik odabrao onaj format koji najbolje odgovara njegovim potrebama. Za to je potrebno posjedovati opremu za različite formate ili tehnike konverzije, odnosno digitalizacije. Audiovizualna i multimedijaska građa podložnija je oštećenju od tiskane pa treba osigurati sigurnosnu kopiju, a originalni primjerak ne posuđivati.

4.4. NABAVA GRAĐE ZA ZAVIČAJNU ZBIRKU

Nabava građe za zavičajnu zbirku uvjetovana je njenom raznovrsnošću. U zavičajnu zbirku se prikuplja tekuća građa, ali i ona iz ranijeg perioda koju zbirka ne posjeduje. Načini prikupljanja su raznovrsni, od kupnje, zamjene do darova. Glavni zadatak prilikom nabave građe je njena identifikacija i selekcija. Knjižničar je dužan stalno pratiti tekuće i retrospektivne bibliografije i tu pronalaziti građu za zavičajnu zbirku. Naročito je važna nabava separata kako bi se zbirka rasteretila sadržaja koji nisu neophodni. Niti najveće nacionalne knjižnice ne mogu sakupiti svu moguću građu koja se pojavljuje, već vode promišljenu, planiranu i dogovorenu politiku nabave. U određivanju politike nabave treba imati na umu izgradnju mreže zavičajnih zbirki te potrebu čuvanja one građe koja je sadržajno zavičajnog karaktera, a postoji velika mogućnost da neće biti sačuvana u nekoj drugoj knjižnici. Također, treba nastojati prikupiti zavičajnu građu koja je tematski vezana za zavičaj, bilo da se radi o originalu, kopiji ili isječku. Djela autora koji su rođeni ili su djelovali u zavičaju, a sadržajem nisu vezani uz to područje se evidentiraju, ali se ne unose u fond. U zavičajni fond ulazi samo ona građa koja je na bilo koji način sadržajem vezana uz razvoj zavičaja, ali i sva građa tiskana u lokalnim tiskarama do 1945. godine.

Zavičajnoj zbirci su vrlo važne polupublikacije i sitna građa nastala u zavičaju jer pružaju informacije o različitim događajima oslikavajući svakodnevni život u određenom vremenu. Djela čiji se tekst samo djelomično odnosi na zavičaj ili tekstovi koji ponavljaju opće poznate podatke ne ulaze u zbirku. Primjer za to su školski udžbenici s najopćenitijim podacima o nekom mjestu, pa nema svrhe gomilati te tekstove. Novinski članci trajnije vrijednosti ulaze u fond zavičajne zbirke. Od beletristike uzimaju se ona djela koja umjetnički oblikuju život mjesta, ljude i atmosferu određenog vremena.

4.5. OBRADA GRAĐE ZAVIČAJNE ZBIRKE

„Građa zavičajne zbirke mora biti temeljito obrađena. To je jedan od najvažnijih preduvjeta za dostupnost i transparentnost zbirke.“¹⁰ Obrada građe zavičajne zbirke podrazumijeva evidentiranje (inventarizaciju), katalogizaciju, klasifikaciju i signiranje. Za svaku vrstu građe vodi se zasebna knjiga inventara koja sadrži rubriku u kojoj brojevi teku u kontinuitetu. U knjizi se popunjavaju sve rubrike i unosi cijena bibliografske jedinice. U situaciji kada je građa poklonjena potrebno je izvršiti procjenu vrijednosti odmah po ulasku građe u knjižnicu.

U našim knjižnicama uobičajena je klasifikacija sadržaja po Univerzalnoj decimalnoj klasifikaciji, po kojoj će se moći klasificirati veći dio građe. Oznake za zavičajnu građu su znatno duže i zbog toga teže pretražive. Univerzalna decimalna klasifikacija se može primijeniti i za označavanje mjesta, ličnosti, užeg vremenskog razdoblja dodajući imena ili godine.

Zavičajnu građu potrebno je i predmetno obraditi. Tijekom obrade treba izraditi abecedne, stručne i predmetne kataloge. Stručni katalogi nisu dovršeni sve dok se ne izradi ključ kataloga koji podrazumijeva opsežan popis predmeta s pridruženim oznakama po kojima ih se može pronaći u stručnom katalogu.

Zavičajne zbirke bi trebale primjenjivati najpotpuniji opis, budući da su za svoje područje najvažniji izvor podataka. U opisu se bilježe svi naslovi, svi autori unutar publikacije, podaci o izdanju, izdavaču i tiskari, detaljan materijalni opis i napomene. Ti podaci omogućuju brzu i točnu informaciju o zbirci kao i pretraživanje po svim važnim parametrima. Odrednice i redalice formiraju se prema Pravilniku i priručniku za izradbu abecednih kataloga Eve Verone, Standardu ISBD(S) za serijske publikacije, ISBD(CM) za kartografsku građu, ISBD(NBM) za neknjižnu građu, ISBD(A) za stare omeđene publikacije, ISBD(PM) za notna izdanja, ISBD(ER) za elektroničku građu, ISBD(CP) za sastavnice.

Predmetni katalog najlakše je formirati na način da se za predmetnicu uzmu imena naselja, osoba, institucija ili događaja. Pri tome, treba voditi računa da se uklone sinonimi, a da jedan pojam upućuje na drugi. Predmetna je obrada naročito pogodna za karte i planove, polupublikacije i sitnu građu. Prilikom izrade hemeroteke treba poštivati kronološki slijed, a da se pregled dobiva putem abecedne liste predmetnica pod kojima su isječci smješteni.

¹⁰ Preporuke za ustroj zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama i drugim knjižnicama (ustanovama) koje prikupljaju knjižničnu zavičajnu građu, Komisija za zavičajne zbirke Hrvatskog knjižničarskog društva, 2009. g.

Knjige i uvezene periodike signiraju se na jednak način kao i svaka jedinica u fondu građe uz to da se na vrhu stručne oznake dodaje slovo „Z“ kao lokacijska oznaka. U glavnom katalogu ono može ukazivati na to da je neka jedinica dio zavičajne zbirke. Za druge tipove građe može se odrediti signatura na način da se npr. slovom „r“ označe razglednice, „pl“ plakati, „h“ isjecci iz novina. Tim oznakama dodaje se inventarni broj ili tekući broj unutar predmeta. Utvrđivanjem određenog sistema signiranja, način postaje pravilo.

4.6. SMJEŠTAJ I ZAŠTITA GRAĐE ZAVIČAJNE ZBIRKE

Zbog svoje specifičnosti zavičajna zbirka bi trebala imati poseban smještajni prostor unutar knjižnice. Kako se građa čuva trajno, veliku pozornost treba posvetiti upravo sigurnosti te zbirke. Ona mora biti smještena na taj način da zadovolji dva osnovna uvjeta, da bude zaštićena i korisnicima vidljiva (dostupna). Zavičajna zbirka uz to, što predstavlja znanstveno-dokumentacijsku i povijesnu vrijednost ima i uporabnu vrijednost, jer se ne formira isključivo radi čuvanja građe, nego i za korištenje u trenutku. U svrhu očuvanja zavičajne građe, dio zavičajne zbirke, najčešće stare knjige i vrijedni rukopisi, izdvaja se u posebnu prostoriju, na police sa staklom koje se mogu zaključati. Iz istog razloga pojedina se građa ne iznosi izvan knjižnice, već se za njeno korištenje u knjižnicama osiguravaju posebni prostori ili čitaonice.

Potrebno je odvojiti časopise od novina. Novine se sortiraju po godištima, stavljaju u zaštitnu ambalažu i smještaju na police ili u ladice. U knjižničkoj praksi, uvriježeno je da se periodika tretira kao zasebna skupina unutar knjižničkog fonda, pri čemu je potrebno izraditi posebne kataloge. Poželjno je da se katalogizacija obavlja prema prvom broju (godištu) serijske publikacije. Kao i pri katalogizaciji omeđenih publikacija, najprije treba odrediti jedinstvenu odrednicu serijske publikacije. Ona se utvrđuje na osnovi naslovne stranice. Neuvezani, sitni tisak slaže se po vrstama, pohranjuje u albume ili omotnice s podacima. Građa dobivena donacijom ili ostavštinom čuva se kao zasebna cjelina, bez obzira na vrstu građe. Rijetka i vrijedna građa trebala bi se čuvati u trezorima.

U Preporukama za ustroj zavičajnih zbirki naglašena je potreba zaštite knjižne građe od štetnih djelovanja i uvjeti potrebni za njeno očuvanje. Knjižnična je građa izložena različitim štetnim djelovanjima od fizikalnih, kemijskih do bioloških. Pod fizikalnim štetnim djelovanjem

podrazumijeva se utjecaj svjetla i topline, pod kemijskim različite vrste onečišćenja kao što je djelovanje kiseline, dok biološko podrazumijeva opasnost od bakterija, gljiva, insekata, glodavaca i nepovoljnog utjecaja čovjeka. Različitim znanstvenim ispitivanjima utvrđeni su najpovoljniji uvjeti u kojima se pohranjuje knjižnična građa i načini na koje se štetni utjecaji svode na najmanju moguću mjeru ili potpuno isključuju.

Potrebno je osigurati ujednačenu temperaturu prostorije (15 do 18 ° C) uz relativnu vlažnost zraka od 50 do 70%. Posebna vrsta građe iziskuje i posebne uvjete. Fotografsku građu treba čuvati na nižoj temperaturi sa smanjenim UV zračenjem. Zvučni zapisi također zahtijevaju niže temperature i nižu vlažnost.

Rasvjeta u čitaonicama optimalna je ukoliko iznosi 200 do 300 luksa. U prostorima za pohranu i izložbe svjetlost treba biti znatno manja.

Prostore u kojima je smještena građa zavičajne zbirke treba osigurati od poplava i požara. Potrebno je stvoriti preduvjete u kojima će opasnost od poplave ili požara biti umanjena. Građu treba smjestiti najmanje 1,5 metara od izvora topline. Važno je, također da knjižnično osoblje bude osposobljeno za djelovanje u slučaju elementarnih nepogoda.

Svakih šest mjeseci treba izvršiti kontrolu i utvrditi moguća oštećenja. Po potrebi, treba pristupiti konzervaciji ili restauraciji oštećene građe koja se obavlja u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici, Državnom arhivu i Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti.

Očuvanju građe, naročito časopisa i novina, doprinosi njihovo uvezivanje. Uvezuju se lokalni listovi, a neuvezani dokumenti, poput letaka, pojedinih svezaka časopisa trebaju se čuvati u posebnim kartonskim kutijama. Fotografije treba pohraniti u albume, a magnetne vrpce u za to predviđene spremnike. Plakate, karte, grafike, crteže i reprodukcije treba čuvati u vodoravnom položaju sa zaštitom od papira između svake jedinice. Zemljopisne karte velikog formata pohranjuju se u odgovarajuće tuljke sa signaturom. Zavičajnu građu treba čuvati u izvornom obliku, pa se ona ne smije rezati, lijepiti, obilježavati pečatima ili prevezivati.

4.7. INFORMATIVNO – PROMIDŽBENA DJELATNOST KNJIŽNICE I ZAVIČAJNE ZBIRKE

Svrha zavičajne zbirke ne iscrpljuje se samo prikupljanjem građe već je njen zadatak i popularizacija zavičajne građe i informiranje. Premda, zbirka sama za sebe neće biti dovoljna za

sva moguća istraživanja, korištenje zavičajne zbirke treba stalno poticati. Prikupljena i sređena zavičajna građa dostupna korisnicima, najbolji je način motivacije korisnika da istražuju i prikupljaju informacije vezane uz zavičaj. U tom smislu, knjižnica mora razvijati izdavačku djelatnost, povezivati se sa sličnim institucijama kao što su zavičajni muzeji, arhivi, škole, radi objavljivanja različitih bibliografija ili monografija.

Preko izdavačke djelatnosti, zavičajna zbirka se aktivno uključuje u marketinšku djelatnost knjižnice. Pretisci starih razglednica, karata ili kalendara mogu obogatiti suvenirsku ponudu knjižnice. Knjižnice mogu samostalno ili u suradnji s drugim institucijama organizirati različite izložbe tematski vezane uz obljetnice različitih događaja, osoba, udruga i organizacija važnih za zavičaj. Izložbe su zahvalan način za popularizaciju zavičajne građe jer korisnicima mogu dati važne informacije o knjižnici ili građi koja nije dovoljno poznata. Same izložbe mogu se postaviti u prostorima knjižnice, ali i u drugim javnim prostorima, poput Gradske vijećnice, muzeja, škole. Izložbe mogu biti popraćene različitim promocijama, stručnim predavanjima te katalogima.

Za potrebe škola, a u dogovoru s djelatnicima škole, knjižnice mogu biti prostori za učenička istraživanja, pri čemu je dobro pripremiti posebne fascikle s fotokopijama dijelova građe. Poželjno je da mlađi naraštaji budu što je moguće više upoznati s zavičajnom zbirkom i njenim fondom i aktivnostima.

5. DIGITALIZACIJA ZAVIČAJNE ZBIRKE

Upotreba informacijsko-komunikacijskih tehnologija u gotovo svim segmentima ljudskog djelovanja i pred institucije koje imaju za cilj očuvanje i zaštitu kulturnog nasljeđa, stavlja potrebu prilagođavanja na novo okruženje.

U „Strategiji kulturnog razvitka u 21. stoljeću“, koju je Hrvatski sabor usvojio 2002. godine, kao jedan od ciljeva navodi se donošenje nacionalnog plana digitalizacije knjižnične građe. Taj nacionalni plan prihvaćen je od strane Ministarstva kulture u rujnu 2006. godine. Program je podržalo Nacionalno vijeće za informacijsko društvo i Središnji državni ured za „e-Hrvatsku“. 2007. godine potpisan je Sporazum o suradnji na provedbi Nacionalnog projekta „Hrvatska kulturna baština“. Cilj projekta bio je stvaranje nacionalne digitalne knjižnice, a u projekt su ušli:

Ministarstvo kulture kao osnivač, Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, Hrvatski državni arhiv i Muzejsko-dokumentacijski centar kao nositelj.

Digitalizacija knjižnične građe provodila se i ranije, ali su se projekti razvijali odvojeno, različitim metodama, bez međusobne koordinacije, pa su rezultati bili ograničeni.

Digitalizacija podrazumijeva proces prijenosa građe u digitalni format i obuhvaća postupak snimanja, pohranjivanja i obrade sadržaja korištenjem uređaja za digitalizaciju. Tako obrađena knjižna građa, postavljena na mrežu, omogućuje bolju i bržu dostupnost korisnicima, bez obzira na udaljenost. Pri umnožavanju digitalne građe, ona ne gubi na kvaliteti, niti se oštećuje tijekom korištenja.

Procesom digitalizacije fizičke stranice knjiga pretvaraju se u digitalne slike koje, povezane čine elektroničku knjigu (e-knjige). Takva knjiga dostupna je za brzu distribuciju, reprodukciju i strojno čitanje i ispis, a može se spremirati u različitim formatima. Više elektroničkih izvora, i s njima povezanih mogućnosti za stvaranje, traženje i korištenje informacija, čini digitalnu knjižnicu. Proces digitalizacije u knjižnicama započinje digitalizacijom kataloga.

Cilj i svrha digitalizacije može se odrediti namjerom ustanove da pomoću digitalnih preslika poboljša dostupnost građi, zaštiti izvornik i stvori nove proizvode i usluge kojima će upotpuniti svoj fond. Hrvatska kulturna, povijesna i znanstvena baština predstavlja obimnu građu koja je smještena u različitim ustanovama i privatnim zbirkama. Njezina digitalizacija mora se temeljiti na pomnom odabiru s ciljem izgradnje reprezentativne nacionalne zbirke. Pri tome, treba voditi računa o iskoristivosti računalnog medija, mogućnosti izgradnje širih digitalnih zbirki i pristupačnosti (korisnosti) za korisnike.

Digitalizaciju treba planirati vodeći računa o raspoloživim sredstvima i potrebnom vremenu. Prilikom izrade kriterija za odabir potrebno je izvršiti procjenu opravdanosti digitalizacije određene zbirke, kako s aspekta ustanove, tako i s aspekta potencijalnih korisnika. Digitalizirana građa mora zadovoljiti kriterij traženosti (korištenosti) i prilagođenosti potrebama i očekivanjima korisnika. Izuzetak čini digitalizacija čiji je osnovni cilj zaštita izvornika.

Redovni program digitalizacije obično obuhvaća vrijednu i jedinstvenu građu poput zavičajnih zbirki, građu koja je često tražena ili se koristi za izložbe i publikacije i građu koja je teško dostupna.

Digitalizacija radi zaštite izvornika

Digitalizacijom je moguće zaštititi izvornu građu jer se smanjuje potreba za korištenjem izvornika. Postojanjem digitalnog preslika izvornik se može trajno pohraniti u spremište s nadziranom uvjetima pohrane, što je posebno važno kod osjetljive građe kao što su stari rukopisi, novine, fotografije i sl. Prednost digitalizacije očituje se u mogućnosti izrade tiskanog faksimila koji svojim izgledom daje vjeran uvid u izgled izvornika. Kako bi digitalizacija radi zaštite izvornika bila opravdana, potrebno je uspostaviti jasne kriterije odabira građe koja će se digitalizirati radi zaštite izvornika. Za to je potrebno sustavno pratiti stanje građe u knjižnici, stvoriti popise prioriteta jedinica građe za zaštitu i taj popis nadopunjavati. Zaštitni aspekt digitalizacije iscrpljuje se potpunom digitalizacijom građe i prestankom korištenja izvornika, a njihove digitalne preslike uključiti u redovno poslovanje knjižnice.

Trajnost pohrane na elektroničkim medijima je manjkava, prvenstveno zbog brzog tehnološkog napretka, ali i nepredvidivosti roka trajanja digitaliziranog materijala. Bez obzira na to, digitalizacija uvelike pomaže očuvanju osjetljive građe.

Digitalizacija radi poboljšanja dostupnosti građe

Digitalizacija, zbog mogućnosti objavljivanja putem mreža, u potpunosti mijenja koncept pristupa i način korištenja knjižne građe. Uređen sustav za pristup digitalnim sadržajima umanjuje potrebu posrednika između korisnika i građe. Vrlo je važno da se prilikom same digitalizacije i stvaranja digitalnih zbirki stvori sustav aplikacija koji će uključivati obradu, pristup i dohvat digitalnih sadržaja. Digitalizirana građa dostupna na mrežnim stranicama uvelike širi broj korisnika, čini građu dostupnijom i vidljivijom.

Digitalizacija radi stvaranja novih proizvoda i usluga

Digitalizacijom, knjižnica omogućuje stvaranje novih proizvoda i usluga. Digitalizirana građa može se višestruko koristiti za različite potrebe. Unutar knjižnice moguće je izraditi digitalnu zbirku, dopunjavati je i razvijati. Povezivanjem različitih vrsta digitalne građe mogu se realizirati virtualne i multimedijske izložbe. Digitaliziranu građu je jednostavno umnožavati i pohranjivati, pa se mogu izrađivati CD- ROMOVI u različite svrhe.

Digitalizacija radi upotpunjavanja fonda

Digitalizacija omogućuje jednostavno preuzimanje, prihvatanje i razmjenu knjižne građe. Nabava građe i izgradnja zbirke je jednostavnija i može se kreirati s obzirom na korisničke potrebe i područje djelovanja ustanova. U slučaju kada digitalna preslika predstavlja i jedini oblik u kojem građa postoji u ustanovi, tretira se kao i original.

Digitalizacija knjižnicama omogućuje nabavu i posjedovanje preslika jedinica građe koje su od nacionalnog i kulturnog značaja kao i upotpunjavanje postojeće građe s ciljem stvaranja cjelovitog opusa, bilo autora, vremenskog razdoblja ili određene teme. Za upotpunjavanje dijela građe koji nedostaje ili izrade „idealnog primjerka“, kao u slučaju novina ili časopisa, digitalizacija je nezamjenjiva.

Digitalizacija na zahtjev

Digitalizacija na zahtjev omogućuje izradu preslika za različite korisnike (pojedince i ustanove) i u različite svrhe.

Uspostavom zadovoljavajuće infrastrukture, svaka bi baštinska ustanova trebala digitalizirati građu na zahtjev korisnika uz uvjet da to ne ometa planirani i redoviti program digitalizacije. Pri digitalizaciji na zahtjev, potrebno je voditi računa o zaštiti autorskih prava, odrediti pravilnicima i ugovorima uvjete korištenja.

5.1. KRITERIJI VREDNOVANJA KNJIŽNIČNE GRAĐE ZA DIGITALIZACIJU

Prijedlog kriterija za upis knjižnične građe u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske je dokument koji u cjelini sadrži kriterije za vrednovanje knjižnične građe. U njemu je napravljena podjela kriterija vrednovanja na opće i ključne. Opći se dalje dijele na primarne (vrijeme, mjesto, utjecaj, osobe, predmeti, oblik...) i sekundarne (cjelovitost, rijetkost). Ključni kriteriji odnose se na građu koja ima „iznimno značenje“, „posebno nacionalno značenje“, „opće nacionalno značenje“ i „minorno nacionalno značenje“. Prilikom odabira, primat ima ona građa koja je već upisana Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, ali i ona građa za koju se opravdano podrazumijeva da nosi to svojstvo, ali zbog nekih razloga nije još uvrštena na tu listu. U odabiru knjižnične građe sa liste Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske, prednost uvijek ima građa upisana pod „dobra od nacionalnog značenja“.

Osnovni kriterij pri odabiru stare građe za digitalizaciju je njezina sadržajna vrijednost, koja podrazumijeva znanstvena i umjetnička djela važna za istraživanje kulturne baštine u nekom razdoblju. Izbor građe treba biti uravnotežen jednakom zastupljenošću znanstvene i umjetničko-literarne građe.

Od formalnih kriterija najvažnija je jedinstvenost ili rijetkost jedinične građe. Kod rukopisne građe, koja se sva smatra unikatnom nije potrebno sve digitalizirati, već prednost treba dati starim rukopisima. Prednost pri digitalizaciji imaju najugroženiji primjerci iz fonda, među koje spadaju i stare novine koje su podložnije bržem propadanju.

Prilikom digitalizacije stare građe treba voditi računa radi li se o tekstu koji se konzultira ili o tekstu za čitanje, jer o tome ovisi odluka hoće li se digitalizirati dijelovi teksta, cjeloviti tekstovi ili čitave zbirke.¹¹

5.2. DIGITALIZIRANA KULTURNA BAŠTINA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Stvaranje što većeg broja široko dostupne knjižnične građe u digitalnom obliku, imperativ je za zaštitu, upotpunjavanje i poboljšanje dostupnosti fonda. Na taj izazov Europa je odgovorila stvaranjem zajedničkih projekata. Jedan od njih je i projekt „Europska digitalna knjižnica“, koji je započeo 2007. pod vodstvom Nizozemske kraljevske knjižnice s ciljem da korisnicima širom svijeta osigura najmanje 6 milijuna knjiga i dokumenata u digitalnom obliku.

Republika Hrvatska, u suglasnosti s preporukama Europske unije i programa „eEurope 2005.“, usvojila je „Program eHrvatska“. Osnovni cilj je umrežavanje i prisutnost hrvatske kulturne baštine u europskim mrežama kulturnih sadržaja, kako bi se očuvala kulturna raznolikost i kako bi se sadržaji mogli koristiti u obrazovne i turističke svrhe.

Osnovne baštinske djelatnosti u Republici Hrvatskoj predstavljaju institucije koje se bave prikupljanjem, obrađivanjem, istraživanjem, pohranjivanjem i zaštitom s ciljem očuvanja kulturne baštine. To su: knjižnice, arhivi, muzeji i konzervatorsko-restauratorske institucije. Područja njihovog djelovanja preklapaju se, prožimaju i međusobno nadopunjuju. Svi su oni proizvođači digitalne baštine, pa je njihovo povezivanje i zajedničko djelovanje važno za očuvanje cjelokupne

¹¹ Katić, T. Digitalizacija stare građe, str. 39

kulturne baštine. Izrađen je pravni okvir različitim zakonima i pravilnicima koji to područje uređuje.

Pravni okvir kojim se regulira razvoj informacijskog društva u Republici Hrvatskoj određen je nizom zakona i pravilnika među kojima su: *Zakon o elektroničkom potpisu (NN 10/02)*, *Pravilnik o evidenciji davatelja usluga certificiranja elektroničkih potpisa (NN 54/02)*, *Pravilnik o registru davatelja usluga certificiranja elektroničkih potpisa koji izdaju kvalificirane certifikate (NN 54/02)*, *Pravilnik o mjerama i postupcima uporabe i zaštite elektroničkog potpisa i naprednog elektroničkog potpisa, sredstava za izradu elektroničkog potpisa, naprednog elektroničkog potpisa i sustava certificiranja i obveznog osiguranja davatelja usluga izdavanja kvalificiranih certifikata (NN 54/02)*, *Pravilnik o tehničkim pravilima i uvjetima povezivanja sustava certificiranja elektroničkih potpisa (NN 89/02)*, *Zakon o elektroničkoj trgovini (NN 173/03)*, *Zakon o telekomunikacijama (NN 122/03)*, *Pravilnik o adresiranju i numeriranju u javnim telekomunikacijama i plaćanju naknade (NN 177/03)*, *Pravilnik o pristupu mreži i međusobnom povezivanju (NN 185/03)*, *Pravilnik o namjeni radiofrekvencijskog spektra (NN 193/03)*, *Pravilnik o koncesijama i dozvolama za obavljanje telekomunikacijskih usluga (NN 49/04)*, *Pravilnik o plaćanju naknade za obavljanje telekomunikacijskih usluga i djelatnosti (NN 26/05 i NN 27/04)*, *Pravilnik o plaćanju naknade za dodjelu i uporabu radijskih frekvencija (NN 49/4 i NN 57/04)*, *Zakon o elektroničkim medijima (NN 122/03)*, *Zakon o elektroničkoj ispravi (NN 150/05)*. Također, pravni okvir čini skupina tehničkih pravnih propisa, skupina zakona o pravima intelektualnog vlasništva i zaštite osobnih podataka kao i prava na pristup informacijama.

Uz ove zakone neki aspekti informacijskog društva obuhvaćeni su Zakonom o arhivskom gradivu i arhivima (NN 105/97), Zakonom o medijima (NN 59/04) i Zakonom o zaštiti potrošača (NN 96/03).¹²

Ministarstvo kulture nadležno je državno tijelo za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj, dok su školske, sveučilišne i znanstvene knjižnice u nadležnosti Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu središnja je knjižnica hrvatskog knjižničnog sustava. Temeljni zadatak Hrvatskog knjižničnog vijeća, koje djeluje pri Ministarstvu kulture je unapređivanje knjižničarstva i razvoj knjižničnog sustava. Članove tog stručnog i

¹² Digitalizacija kulturne baštine u Republici Hrvatskoj: od trenutne situacije prema nacionalnoj strategiji, 2008.; Dostupno na: <http://www.kultura.hr/hr/Sudjelujte/Preuzimanja-i-dokumenti>.

savjetodavnog tijela imenuju ministar kulture i ministar znanosti, prosvjete i sporta, rektorski zbor visokih učilišta i Hrvatsko knjižnično vijeće.

Premda postoje zakonski okviri, projekti na nacionalnoj razini, Skupni katalog umreženih knjižnica i primjeri dobre prakse knjižnica koje sustavno i profesionalno provode proces digitalizacije, prostora za daljne unapređivanje procesa itekako ima. Kako bi proces bio brži i učinkovitiji potrebno je otkloniti nedostatke koji se odnose na nedostatak opreme, financijskih sredstava i stručnih djelatnika.

6. GRADSKA KNJIŽNICA I ČITAONICA PULA

Po svojoj funkciji i namjeni Gradska knjižnica i čitaonica Pula, organizirana je kao javna knjižnica čija je djelatnost određena područjem Grada Pule i njegove okolice. Ona prikuplja, stručno obrađuje i daje na korištenje knjižnu građu te pomaže korisnicima pri izboru literature. Knjižnica čuva zavičajnu baštinu, provodi zaštitu i promiče njezinu važnost. Svojim postojanjem i djelovanjem osigurava pristup informacijama, obrazovnim i kulturnim sadržajima izlazeći u susret potrebama korisnika, pri formalnom ali i cjeloživotnom učenju. Otvorena je širokom krugu korisnika kojima pomaže pri osobnom intelektualnom razvoju i tako utječe na cjelokupnu društvenu zajednicu.

Ishodišta Gradske knjižnice i čitaonice Pula sežu u 1869. godinu kada je pod utjecajem čitaoničkog pokreta u Hrvatskoj i Istri utemeljeno prvo hrvatsko čitalačko društvo u Puli pod nazivom „Čitaonica u Pulju“. Iz tog perioda sačuvana su tiskana pravila društva koja su ujedno i prva publikacija objavljena i tiskana u Puli na hrvatskom jeziku. Njeni počasni članovi bili su Josip Juraj Strossmayer i Juraj Dobrila. U vrijeme dok je čitaonicu vodio dr. Matko Laginja čitaonica je razvila intenzivnu i raznovrsnu kulturno – prosvjetnu djelatnost. Od 1907. godine Knjižnica djeluje u novoizgrađenom pulskom Narodnom domu. 1909. godine osnovana je Javna pučka knjižnica nastala objedinjavanjem knjižne građe iz knjižnica Prvog istarskog sokola i Narodne radničke organizacije. Djelovanje knjižnice nasilno je prekinuto 1920. godine kada su je spalili talijanski fašisti. U spaljenoj zgradi Narodnog doma uništeno je oko 7.000 knjiga. Knjižnična djelatnost na hrvatskom jeziku u Puli ponovo započinje tek nakon 1945. godine.

6.1. ZAVIČAJNA ZBIRKA GRADSKJE KNJIŽNICE I ČITAONICE PULA

Gradska knjižnica i čitaonica Pula utemeljena je kao matična knjižnica Istarske županije. Sjedište je matične službe za narodne i školske knjižnice na području Istre. Ona je i središnja knjižnica za talijansku narodnost u Republici Hrvatskoj. Početni fond od oko 3.600 knjiga knjižnica je dobila od tadašnje Naučne biblioteke Pula. S vremenom je razvila mrežu ogranaka. Od 2004. godine Knjižnica djeluje u novom prostoru od 2.767 m². Prostor je uređen i opremljen na razini standarda suvremenih, javnih knjižnica. Opseg aktivnosti vidljiv je iz broja knjižne građe (193.404), posjetitelja (291.548) i broja posuđene građe (305.017) u 2014. godini.¹³

Posebna pažnja posvećena je Zavičajnoj zbirci koja objedinjuje sve dokumente vezane uz društveni, politički, kulturni i gospodarski život Istre.

Zavičajna zbirka Gradske knjižnice i čitaonice Pula okuplja građu koja je sadržajno vezana uz istarske umjetnike, znanstvenike, književnike i sve one pojedince koji su istraživali istarski zavičaj, kulturu i običaje. Ona se javlja kao referentno mjesto za istraživanje zavičajne povijesti, budući da pohranjuje brojne informacije vezane uz zavičaj. Od njenog preseljenja u novi prostor 2004. god. sustavno je organizirana, iako se građa prikupljala od samog početka djelovanja Knjižnice 1957. g. Upravo zbog važnosti zavičajne zbirke Pulska gradska knjižnica posebnu pozornost usmjerava na razvoj i popunjavanje Zavičajne zbirke, redovito nabavljajući recentnu građu i skupljajući stara izdanja. Kao ilustracija aktivnosti, u 2014. godini nabavljene su 1693 razglednice istarskih gradova i naselja iz 60.-tih i 70.-tih godina XX. stoljeća te različiti zapisnici i službena izvješća.¹⁴

Knjižna građa Zavičajne zbirke Gradske knjižnice i čitaonice Pula obuhvaća 6.500 svezaka različitih knjiga, 91 naslov periodika te 1.251 jedinicu neknjižne građe.¹⁵

Zbirka je smještena na Opće-znanstvenom odjelu knjižnice. Građa je razvrstana prema vrsti i UDK sustavu, a čuva se u zatvorenim ormarima. U izdvojenoj prostoriji smještena je čitaonica sa šest korisničkih mjesta, jer se fond zavičajne zbirke ne posuđuje izvan Knjižnice već se građa može koristiti isključivo u prostorima čitaonice. Duplikati građe smješteni su u općem fondu

¹³ Izvještaj o poslovanju Gradske knjižnice i čitaonice Pula za 2014. godinu

¹⁴ isto

¹⁵ Podaci za 2008.g. objavljeni u: Dobrić, B. "Knjižnice Istarske županije", Pula, 2010.str.19.

knjižnice i posuđuju se prema općim pravilima. Fondu zavičajne zbirke moguće je pristupiti uz pomoć e-kataloga.

6.2. VIRTUALNA ZAVIČAJNA ZBIRKA GRADSKE KNJIŽNICE I ČITAONICE PULA

Virtualna zavičajna zbirka Gradske knjižnice i čitaonice Pula pokrenuta je s ciljem predstavljanja digitaliziranih sadržaja izvornika koji se nalaze u fondu zavičajne zbirke. U skladu je sa općim ciljevima nacionalnog programa digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe i nastoji najširoj javnosti omogućiti kvalitetan pristup dokumentima vezanim uz istarsku kulturno-povijesnu baštinu. Preko svog virtualnog kutka, Zavičajna zbirka predstavlja knjige, grafičke mape, multimedijalnu i ostalu građu, nabavljenu u tekućoj godini. Na taj se način čitatelji i ostali zainteresirani upoznaju s novom zavičajnom građom. Preko izbornika „Novi naslovi“, može se doći do osnovnih biografskih podataka i kratkih sažetaka djela.

Zanimljiv i vrijedan dio zavičajnog fonda knjižnice čini zbirka od 435 razglednica s motivima Pule koje datiraju od 19. stoljeća nadalje i predstavljaju dragocjeni izvor vizualnog identiteta Pule. Razglednice svjedoče o urbanističkom razvoju i kulturnom identitetu Pule, njenim trgovima, kulturnim spomenicima, stanovnicima i svakodnevnom životu. Zbirka se stalno nadopunjuje, pa se i vizure Pule 19. i 20. stoljeća sve više upotpunjuju. One su i svjedok povijesnih događanja, prikazuju austrijske ratne brodove, mornarička kasina, zanimljive trenutke okupljanja građana. Među njima je i razglednica s vedutom Pule iz 1899. godine, nastala prema fotografiji prvog pulskog fotografa L. Mionija.

Virtualna zavičajna zbirka Gradske knjižnice i čitaonice u Puli sadrži i digitaliziranu zbirku „Hrvatske narodne popijevke iz Istre“ Matka Brajše Rašana. Ona je ujedno i prva zbirka folklornih napjeva s istarsko-primorskog područja.

7. SVEUČILIŠNA KNJIŽNICA U PULI

Sveučilišna knjižnica u Puli je najveća knjižnica u hrvatskom dijelu Istre. Zbog veličine i bogatog fonda ima istaknuto mjesto među knjižnicama u Istri. Ona je opća znanstvena knjižnica

od istaknutog regionalnog značaja. Osnovana je 1949. godine kao naučna biblioteka na osnovu preuzetog fonda Pokrajinske knjižnice Istre koja je bila osnovana 1930. godine u Puli, kada su se spojile tri veće knjižnice i to knjižnica Pokrajinskog odbora (osnovana 1861. godine u Poreču), Pulska gradska knjižnica (osnovana 1903. u Puli) i knjižnica Istarskog društva za arheologiju i domovinsku povijest (osnovana 1884. u Poreču). Građa je uglavnom bila na talijanskom jeziku, a u manjem dijelu na njemačkom. 1937. godine Pokrajinska knjižnica Istre imala je 41.096 svezaka, od kojih je samo 10 bilo na hrvatskom jeziku. 1961. godine dio knjižne građe koji je između 1943. i 1947. godine bio odnesen u Italiju djelomično je otkupljen.

S obzirom na nedostatak knjiga na hrvatskom jeziku, Sveučilišna knjižnica je sredinom XX. stoljeća počela sustavno nabavljati stare hrvatske knjige. Od 1951. godine knjižnica prikuplja obavezni primjerak publikacija iz Hrvatske. Primjerak sveukupnog tiska s područja Hrvatske Knjižnica dobiva od 1956. godine. Među knjižnom građom svoje mjesto su našle i brojne donacije među kojima su knjige M. Mirkovića, M. Rojnića, T. Peruška, njemačke vlade.

Sveučilišna knjižnica u Puli smještena je u neadekvatnom prostoru zgrade iz 1908. godine i raspolaže sa 1.500 m². Knjižni fond čini približno 314.000 knjiga, 6.306 naslova periodike, oko 40 svezaka i 26 kutija s rukopisima znanstvenika iz Istre te oko 270 doktorskih i magistarskih radova. Građu upotpunjuje i zbirka od 240 VHS-ova, 208 DVD-a i 3914 CD-a.¹⁶

U sklopu Sveučilišne knjižnice Pula djeluje 9 različitih fondova i zbirki:

1. Zavičajna zbirka Histrica

Sadržajno obuhvaća cjelokupni život istarskog poluotoka, brojne generacije, pojedince i skupine koje su oblikovale zavičajnu povijest. Zavičajna zbirka Histrica sadrži izvore za proučavanje društvenih i političkih odnosa, običaja i tradicije seoskog i gradskog života Istre. Zbirka je od neprocjenjive kulturološke vrijednosti i kao takva nezaobilazna u svim znanstvenim istraživanjima vezanim uz Istru, od proučavanja prirode, povijesti, umjetnosti do proučavanja djela značajnih građana istarskog područja. Prošlost koja se odražava u tiskanoj građi predmet je brojnih stručnih rasprava što zbirku čini živim organizmom iznimno osjetljivim na promjene u okruženju.

¹⁶ [Http://www.escape.hr/skpu/index.php?oknjiznici](http://www.escape.hr/skpu/index.php?oknjiznici)

Sadrži oko 15.000 svezaka različitih monografija, 2.200 svezaka časopisa te 384 novinska naslova. Zbirka posjeduje i 34 sveska s djelima Matije Vlačića Ilirika. Obuhvaća građu koja je sadržajno vezana uz Istru, djela koja su tiskana u Istri do 1945. godine te djela autora rođenih u Istri. Publikacije koje su objavljene do 1945. godine uglavnom su pisane na talijanskom jeziku, a tek manjim dijelom na njemačkom i hrvatskom jeziku. Nakon što je Istra priključena Hrvatskoj, objavljena knjižnična građa uglavnom je na hrvatskom jeziku.

2. Mornarička knjižnica

Mornarička knjižnica smještena je izvan prostora Sveučilišne knjižnice, u Domu hrvatskih branitelja. To je prva istarska knjižnična zbirka koja je registrirana kao spomenik kulture Republike Hrvatske.

Osnovana je 1802. godine u Veneciji, a u Puli je djelovala od 1866. do 1918. godine. 1975. godine vraćena je u Pulu kao poklon Republike Austrije. Nastala je iz potrebe skupljanja informacija vezanih za plovidbu i sadrži djela za obuku časnika i mornara, ali i za njihovu razonodu. U vrijeme austrijsko – pruskog rata, 1866. godine Zbirka je prebačena u Pulu, kada se tamo preselio i vojno – pomorski Arsenal. Knjižnica je bila zatvorenog tipa i imala je općeoznanstveni karakter. Prevladavale su knjige iz nautike, brodogradnje, oceanografije, hidrobiologije, astronomije, matematike, geografije, prava. Časopisi i knjige podrijetlom su iz brojnih zemalja svijeta. O veličini zbirke svjedoči katalog iz 1871. godine po kojem je knjižnica brojala 27.383 svezaka knjiga i časopisa. Specifičnost njene građe svrstava je u najvredniju zbirku takve vrste u Hrvatskoj.

Danas sadrži oko 20.000 svezaka knjiga i periodike. Samo manji dio fonda vezan je za zavičajnu baštinu, među kojim su znanstvene publikacije Hidrografskog zavoda u Puli, enciklopedije i rječnici i leksikoni. Najvredniji primjerci knjiga iz zbirke, izloženi su i dostupni javnosti.

3. Zbirka starih i rijetkih knjiga i rukopisa

Ima oko 200 svezaka različitih knjiga među kojima i neke od posebne vrijednosti kao što su 4 inkunabule, 155 knjiga iz 16. st., 20-ak knjiga iz 17. stoljeća. Dio zbirke čine i rukopisi i korespondencija istarskih znanstvenika kao što su Pietro Kandler,

C. De Franceschi, Petar Stankovich, G. Dalla Zonce i drugi. Najstariji rukopis je pergamenski kodeks iz 14. st. „Translatio corporis beate Eufemie“.

Zbirka čuva stare knjige objavljene do 1835. godine, odnosno do 1860. godine ukoliko su djela bilo sadržajem, tematikom, ilustracijama, podrijetlom autora ili je njegova aktivnost vezana za Istru.

Unutar zbirke, pod nazivom Croatica nalaze se djela iz 17. i 18. stoljeća među kojima su knjige isusovca Bartola Kašića iz 1638. godine „Život Gospodina našega Isukrsta“, „Časoslov rimski slavinskim jezikom“, objavljen u Rimu 1648. godine na glagoljici, rječnik „Blago jezika slovinskoga“ iz 1649. godine i rječnici hrvatskog jezika poznatih leksikografa (Mikalje, A. Jambrešića, I. Belostenca, A. Della Belle, I. Mažuranića).

Među starim i rijetkim djelima posebno mjesto zauzimaju inkunabule, od kojih su dvije tiskane u Istri.

4. Pokrajinska knjižnica Istre (Biblioteca Provinciale dell'Istria)

U njoj je smještena građa bivše Pokrajinske knjižnice Istre koja je uglavnom pisana na talijanskom jeziku i broji približno 30.000 svezaka knjiga i časopisa. Iz nekadašnje knjižnice austro-ugarskog Mornaričkog kasina u zbirku je smješteno i 3.000 svezaka.

Osnovana je 1930. godine u Puli od fondova dviju knjižnica, Bibliotece provinciale dell'Istria koja je osnovana 1861. godine u Poreču i Bibliotece comunali osnovane 1903. godine u Puli od poklona pulskih obitelji. Začetnik njenog osnivanja bio je talijanski političar Francesco Salata. Fond se povećavao kupnjom, razmjenom i poklonima. Već 1937. godine brojala je 41.096 svezaka i imala opće-znanstveni karakter. Važna je za proučavanje povijesti Istre. Najveći dio vrijednih knjiga potječe upravo iz knjižnice znanstvenog društva Societa istriana di archeologia e storia patria (istarsko društvo za arheologiju i domovinsku povijest). Prilikom objedinjavanja fondova ova knjižnica imala je 3.277 svezaka, uglavnom znanstvenih časopisa dobivenih u razmjeni.

5. Grafička zbirka

Sadrži 541 tiskanu grafičku mapu koje su nastale kao produkt obrtničke škole u Puli te slike i grafičke mape različitih umjetnika iz Istre kao i veliki broj starih razglednica, fotografija, plakata.

6. Glazbena zbirka

Broji više od 700 svezaka notnih publikacija i 2480 zvučnih zapisa, uglavnom klasične glazbe. Među vrednijim djelima je i partitura opere „Nozze Istriane“ (Istarska svadba) Antonija Smareglije.

Katalog CD – a s popisom skladbi dostupan je online.

7. Spomen soba Mije Mirkovića

Sadrži 4166 svezaka knjiga i periodike iz njegove ostavštine te originalni inventar iz njegove radne sobe. Otvorena je za javnost 26. svibnja 2009. godine. Mijo Mirković–Mate Balota bio je povjesničar, književnik, novinar, diplomat, ekonomist i sociolog, ali i „čovjek iz naroda“, pa su njegova djela usko vezana uz zavičaj. Njegove su knjige vjerodostojni izvori za proučavanje zavičajne povijesti.

Knjižnu ostavštinu Mije Mirkovića čine knjige i časopisi koje je sakupio tijekom života iz područja poljoprivrede, ekonomije, povijesti i politike. Knjige su obrađene i dostupne korisnicima.

8. Spomen soba Antonija Smareglija

Sadrži autografe partitura, pisma, fotografije, glazbene snimke i plakate, a smještena je u skladateljevoj rodnoj kući u Puli. Zbirka je otvorena prilikom 150. obljetnice rođenja skladatelja, 5. svibnja 2004. godine. Dokumentarna građa je poklon skladateljeve obitelji i darovi slikara i kipara.

9. Ostavština Eduarda Čalića

Čini je zbirka od 786 znanstvenih i publicističkih knjiga koje su tematski vezane uz razdoblje Drugog svjetskog rata, a fokusirane su na proučavanje fašizma, nacizma, antisemitizma i holokausta. Građa je pretežno pisana na njemačkom jeziku, ali zbirka sadrži i knjige pisane na francuskom, engleskom i hrvatskom jeziku. Zbirku čini i dvjestotinjak dokumentiranih fotografija, uglavnom iz njemačkih arhiva i muzeja.

Na raspolaganju zbirka ima oko 200 svezaka knjiga tematski vezanih uz Drugi svjetski rat koje se planira uključiti u zbirku s ciljem stvaranja što obuhvatnije zbirke važne za proučavanje prošlosti XX. st.

Zbirka je internetski povezana i pretraživa.

7.1. PROJEKT SVEUČILIŠNE KNJIŽNICE PULA - ISTARSKÉ NOVINE ONLINE

Sveučilišna knjižnica u Puli od 1989. godine izrađuje svoju računalnu bibliografsku bazu podataka. Od 2003. godine umrežena je u sustav CROLIST, čime je omogućena potpuna automatizacija knjižničnog rada. Knjižnica je povezana online s velikim brojem baza podataka u svijetu iz kojih se mogu preuzeti ažurirani članci iz časopisa i knjiga u tekstualnom obliku. Na internetskoj stranici Sveučilišne knjižnice dostupno je dvadesetak različitih online sustava koje je moguće pretraživati.

Digitalizirana građa Sveučilišne knjižnice obuhvaća 62 knjige, 5 publikacija, 19 novina, 2 rukopisa. 526 autora koji su zastupljeni u zbirci posloženo je po abecednom redu.¹⁷

Stare novine spadaju među najzahtjevniju građu koja se digitalizira. Zahtjevnost proizlazi iz enormno velikog korpusa, velikog formata, tipografske složenosti i kompleksnosti layout-a. Čest diskontinuitet teksta i česta nezadovoljavajuća kvaliteta tiska i slike potrebne za skeniranje dodatne su otegotne okolnosti. One ne sadrže indeks za pretraživanje, pa je pronalaženje željenih informacija otežano.

Velike knjižnice već desetljećima prenose stare novine na mikrofilmove zbog njihove povijesne vrijednosti¹⁸ koja je zanimljiva povjesničarima, novinarima, studentima i brojnim drugim korisnicima. Mikrofilmiranje umnogome opterećuje knjižnice zbog skupe opreme, otežanog pretraživanja i ograničenih mogućnosti razmjene. Problem se može učinkovito riješiti

¹⁷ <http://www.library.foi.hr/zbirke/pula/index.php?page=main>

¹⁸ Dobrić stare novine definira kao *kulturno dobro, kako nacionalno, tako – u mnogim slučajevima (...) – i višenacionalno. Stoga, njihovim digitaliziranjem knjižnice doprinose predstavljanju kulturne baštine – kako pojedinog naroda (...), tako i određene regije, odnosno lokalne zajednice* (Dobrić, 2008. str. 58). U kontekstu povijesnog izvora koje starine novine predstavljaju, Dobrić navodi i mišljenje povjesničara E. Hobsbawma koji kaže da *podatke iz takvih izvora ne smijemo uopćavati na sve pripadnike određene etničke zajednice čijim se glasnogovornikom predstavljala intelektualna elita koja je pokrenula takve novine i čije su interese te novine zastupale. (...) Stoga je pri korištenju pojedinih starih novina kao povijesnog izvora neophodna kritička prosudba, pogotovo u slučaju političkih članaka* (Dobrić, 2008. str. 56).

digitalizacijom i to skeniranjem mikrofilmskih reprodukcija izvornika i njihovim objavljivanjem na mreži. Prednost digitalizacije starih novina je u tome što je moguća njihova rekonstrukcija dopunjavanjem nedostataka u periodicitetu i nedostatku stranica kako bi se dobio idealan primjerak. Objavom cjelovitih digitaliziranih novina na internetu korisnicima su na uvid dostupni svi brojevi, neovisno o njihovom vlasniku, pa je usluga jednostavnija i brža. „Objavljivanje starih novina na mreži može se promatrati kao elektronički nadomjestak velikih (i skupih) projekata objavljivanja pretisaka rijetkih i osobito značajnih novina.¹⁹ Na taj je način moguć pristup dokumentarnoj građi koja formalno ne pripada određenoj zbirci.

Digitalizaciju starih novina započela je Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, pokrenuvši 2008. godine projekt „Stare hrvatske novine“. Projekt je za cilj imao uspostavu sustava za prihvatanje, upravljanje i pristup digitaliziranim novinama. U sklopu projekta uspostavljen je portal starih hrvatskih novina s bazom podataka. Portal je postao središnje mjesto objavljivanja digitaliziranih novina, ali i mjesto objedinjavanja svih projekata digitalizacije starih novina u Republici Hrvatskoj.

Sveučilišna knjižnica u Puli surađivala je na projektu digitalizacije starih hrvatskih novina, pa su na portalu dostupne i digitalizirane stare istarske novine. S digitalizacijom je knjižnica u Puli započela 2005. godine s ciljem zaštite izvornika. 2007. godine započelo je njihovo objavljivanje na mreži. „Zadaća koju je Knjižnica 2007. godine postavila pilot projektom Istarske novine online (...) bila je nastaviti digitalizirati i učiniti dostupnima na mreži već digitalizirane stare novine. INO je zamišljen kao digitalna zbirka starih novina koje su izlazile u Istri od 1850. do 1950., s ciljem zaštite izvornika od manipuliranja i predstavljanja javnosti istarske tiskane kulturne baštine - novina na hrvatskom, talijanskom, njemačkom i slovenskom jeziku“.²⁰ Na takav način nastojalo se izaći u susret ne samo korisnicima knjižnice u Puli, već i svim zainteresiranim pojedincima i ustanovama. Korisnici tako, putem interneta mogu pretraživati stare novine koje su nezaobilazan izvor u proučavanju istarske prošlosti, ali i sastavni dio zavičajne kulturne baštine. Dugoročno postavljen cilj ovog višegodišnjeg projekta je digitalizirati i učiniti mrežno dostupnim 80.000 stranica starih novina koje se čuvaju u Sveučilišnoj knjižnici u Puli. Planirana je godišnja nadopuna

¹⁹ U više se navrata zagovaralo objavljivanje pretiska tjednika Naša sloga koji je digitaliziran 2007.g. (Dobrić, 2008). *Procijenjeni obim takvog izdanja od tridesetak svezaka iziskivao bi velika novčana sredstva, stoga se do danas ni jedan nakladnik nije prihvatio ovog zahtjevnog posla* (Dobrić, 2008. str. 58-59).

²⁰ Dobrić, B., Digitalizacija i predstavljanje starih istarskih novina na mreži/Pilot projekt istarske novine online Sveučilišne knjižnice u Puli, *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 51, 2008.g., str.53

novim naslovima novina što obogaćuje predstavljanje tiskane kulturne baštine. Predstavljanjem multikulturalne i multijezične novinske baštine Istre jača se interkulturni dijalog i zavičajnoj baštini stvara dodana vrijednost.

Zbog složenih povijesnih prilika novine na hrvatskom jeziku u Istri do Drugog svjetskog rata rijetko su sačuvane, pa su upravo zbog toga projekt digitalizacije započeli listom „Naša sloga“, prvim hrvatskim novinama u Istri. U knjižnicu su stigle kao donacija. 26 godišta dar su gospodina Ante Iveša, istarskog emigranta u Zagrebu između dva svjetska rata, koje je on ponio sa sobom i tako sačuvao. Mikrofilmiranjem izvornika iz Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu i knjižnice Pazinskog kolegija stvoren je virtualni komplet kojem nedostaje samo nekoliko brojeva. Digitalizacijom i prebacivanjem u pdf format 2005. godine stvorena je mogućnost za izradu internet web aplikacija. 2007. godine otvorena je mogućnost da se tjednik „Naša sloga“ pretražuje.

Na projektu se vodilo računa i o višejezičnosti, kako bi se javnosti, a posebno govornicima njemačkog i talijanskog područja predstavilo i omogućilo korištenje novina koje donose informacije o svakodnevnom životu u Istri. 2008. godine projekt je nastavljen digitalizacijom i predstavljanjem na mreži još triju naslova rijetkih dnevnih novina na hrvatskom, njemačkom i talijanskom jeziku. Tako su predstavljeni „Polaer Tagblatt“ (1905. – 1915.), „Corriere istriano“ (1934. – 1938.) i „Hrvatski list“ (1915. – 1918.). Korisnicima na mreži tako je ponuđena virtualna čitaonica istarskih novina s oko trideset tisuća stranica starih novina objavljenih na tri jezika.

Novine koje je moguće pretraživati u sklopu INO vidljive su u tablici²¹

Naslov	Vrsta	Količina	Realiz.
Naša sloga (Trst, Pula, 1870-1915)	tjednik	2.056 brojeva (oko 10.000 stranica)	2007.
Polaer Tagblatt (Pula, 1905-1915)	novine	3.278 brojeva (oko 13.000 stranica)	2008.
Hrvatski list (Pula, 1915-1918)	tjednik	775 brojeva (oko 3.000 stranica)	2008
Corriere Istriano (Pula, 1934-1938)	novine	1.334 brojeva (oko 5.000 stranica)	2008
L'Azione (Pola, 1919-1921)	tjednik	898 brojeva (oko 3.600 stranica)	2009
Istarska riječ (Trst, 1923-1929)	tjednik	313 brojeva (oko 1.250 stranica)	2009
Istra (Zagreb, 1937-1938)	tjednik	96 brojeva (oko 400 stranica)	2009
Brioni Insel-Zeitung (Brioni, 1910-1913)	tjednik	159 brojeva (oko 1.908 stranica)	2011

Prilikom prezentacije projekta INO na festivalu digitalizacijskih projekata 20. travnja 2012. godine izneseni su podaci o tome da zbirka ima oko 16.000 svezaka djela o Istri ili djela istarskih autora te oko 7.000 godišta časopisa i novina. Obuhvaćena je građa koja se odnosi na regionalnu i lokalnu povijest u različitim aspektima od kulture, socijalne i vojne povijesti do politike i sporta. Ona pruža neposredni uvid u istarsku povijesno-političku, kulturnu i socijalnu sliku određenog povijesnog razdoblja.

Suradnjom s austrijskom nacionalnom knjižnicom i Državnim arhivom u Trstu dostupan fond se proširio.

²¹ Tablica: ©INO, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Sveučilišna knjižnica 2007.

Danas portal INO obuhvaća 22 naslova novina i časopisa koji su pretraživi po naslovima, godinama i brojevima izdanja. Unutar godina poredak ide po brojevima novina, a svaki pojedini broj se sastoji od određenog broja stranica. Korisnik može odabrati naslov novina, godinu izdanja, broj i stranicu novina. Klikom na „Prikaži izdanje“, otvara se PDF dokument kojega se može ispisati, povećavati ili preuzeti.²² Mrežna stranica u prosjeku dnevno zabilježi oko trideset posjeta.²³

Projekt Istarske novine online omogućava povjesničarima, politolozima, kulturolozima i drugim stručnjacima da steknu uvid u potpuna izdanja novina koja su vezana za Istru u XIX. i prvoj polovici XX. st. Na raspolaganju im je sređena baza podataka, lako dostupna i jednostavno pretraživa. Dostupnost potpunog izdanja traženih novina mogućnošću stvaranja „idealnog“ primjerka, knjižnicama i drugim javnim ustanovama omogućava predstavljanje Hrvatske (zavičajne) tiskane kulturne baštine. Zainteresirani pojedinci širom svijeta mogu doći do različitih informacija, vezanih uz zavičajnu povijest na hrvatskom, njemačkom i talijanskom jeziku. Studentima i učenicima projekt omogućava učenje na daljinu, pobuđuje intelektualnu znatiželju i razvija pozitivan odnos prema zavičajnoj baštini.

8. PROJEKT BIBLIOGRAPHIA HISTRICA ONLINE

- digitalizacija kao dodana vrijednost

Projekt „Bibliographia Histrica online“ je nastao iz potrebe prikupljanja, istraživanja i predstavljanja građe za retrospektivnu bibliografiju knjiga i periodike koja je izlazila u Istri od sredine XIX. st. do 1918. godine. Prikupljenu građu nastojalo se približiti što širem krugu korisnika digitalizacijom i postavljanjem građe na mrežne stranice. Kako se radi o tiskanoj kulturnoj baštini, predmet obrade postala je sva ona građa koja se tematski, autorstvom ili mjestom tiska veže uz Istru. Najveći dio građe smješten je u Sveučilišnoj knjižnici u Puli, ali su obuhvaćene i ostale knjižnice u Istri. Polazeći od stava, da stare knjige i druge publikacije predstavljaju tiskanu kulturnu baštinu, nastojalo se sačuvati kulturnu i dokumentarnu vrijednost te steći uvid u različite

²² Podaci dostupni na: <http://www.ino.com.hr/kontakt.html>

²³ Podaci dostupni na: <http://ino.com.hr/>

aspekte lokalne i regionalne povijesti. Na taj način stvoren je važan povijesno-kulturološki okvir za daljnja istraživanja, ali se i stekao uvid u nakladničku i tiskarsku djelatnost na području Istarske županije. Povijesne prilike u Istri stvorile su uvjete višejezične i multikulturene književne produkcije, pa se tiskana baština odnosi na više naroda i za nju su zainteresirani, kako Hrvati i Slovenci, tako i Talijani i Austrijanci. Ta, vrlo često zajednička kulturna baština trebala bi biti dostupna svima bez obzira gdje se izvornici nalaze. Građu, važnu za proučavanje kulturne baštine u velikoj mjeri uništenu ratnim razaranja, egzodusima i preseljavanjima, najlakše je upotpuniti digitalizacijom primjerka bez obzira gdje se on fizički nalazio.

Projekt, planiran kao višegodišnji, pokrenut je 2009. godine, od strane Društva bibliotekara Istre i podrazumijevao je nekoliko faza. Prva faza uključivala je popis svih knjiga koje su bile objavljene ili tiskane na području grada Rovinja, Pule, Poreča i Pazina. Nastojalo se dobiti najcjelovitiji mogući bibliografski popis sačuvanih knjiga i periodičkih publikacija na području Istre u zadanom razdoblju kao i objediniti sveukupnu zavičajnu tiskarsku i nakladničku produkciju. Tim popisom stvoren je dokument važan za proučavanje, kako regionalne, tako i nacionalne kulture čime se omogućilo pojedincima i ustanovama iz zemlje i inozemstva pomoć pri svim vrstama istraživanja.

Nastojalo se da zbirka bude retrospektivna i kumulativna, da obuhvati sva područja znanja te ima regionalno obilježje. Također, cilj je bio da se omogućí uvid u izvornu građu i da bude javno dostupna putem interneta. Osnovni kriterij za odabir građe za digitalizaciju bili su teritorijalni i vremenski. Teritorijalni kriterij je u prvoj fazi za obradu predviđao područje Istarske županije, nakon čega je proširen na Primorsko-goransku županiju te slovenski dio Istre. Vremenski okvir se nije mijenjao u odnosu na planirani, i obuhvaćao je vremensko razdoblje od sredine XIX. st. do 1918. godine.

Digitalizacija je obuhvatila više vrsta građe: knjige, brošure, časopise, različite godišnjake, kalendare, izvješća. Osnova za obradu građe bilo je dobro poznavanje predmeta istraživanja koje podrazumijeva znanja iz povijesti knjige i knjižnica u Istri, te poznavanje društvenih i kulturnih prilika u tom razdoblju. Nastojalo se sustavno istraživati različite izvore, bilo tiskane ili elektroničke. Nakon neposrednog uvida u građu, izrađen je bibliografski opis prema viđenom primjerku te izvršena digitalizacija, a građa unesena u mrežnu bazu podataka.

Projekt je proširen 2010. godine kada su sadržaji postali dostupni u elektroničkom obliku, a na računalnoj mreži predstavljena bibliografska baza podataka koja je sadržavala popis jedinica građe s mogućnošću nadogradnje. Nastojalo se obrađenu građu učiniti što dostupnijom najširoj javnosti. Za to je bilo potrebno izvršiti proces digitalizacije, tj. oblikovati bibliografiju podesnu za globalnu internetsku komunikaciju. Trebalo je prikazati izvorni izgled dokumenata, odnosno svake popisane jedinice te odabrati određeni broj stranica svake publikacije za digitalizaciju. Tako se na jednostavan način mogao steći uvid u vizualni identitet građe i njezin sadržaj. Olakšan je i poboljšan korisnički pristup građi čime je stvorena mogućnost oblikovanja odnosa korisnika prema građi, a sam je projekt dobio na vidljivosti i prepoznatljivosti.

Od tekstualnih sadržaja digitalizirana je naslovna stranica, predgovor, pogovor, sadržaj, kazalo, ali i sami dijelovi teksta. Od grafičkih sadržaja digitalizirane su korice, fotografije, ilustracije, tehnički crteži, planovi, geografske karte i različite tablice.

U projekt su uključeni Sveučilišna knjižnica u Puli, Austrijska Nacionalna knjižnica u Beču, Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, Centar za povijesna istraživanja u Rovinju, knjižnica Srečka Vilharja u Kopru i Gradska knjižnica i čitaonica Pula.

Do kraja 2015. godine identificirano je i popisano 668 bibliografskih jedinica, od čega je 47% građe na talijanskom jeziku, 35% građe na njemačkom jeziku i 17% građe na hrvatskom jeziku. Do sada je digitalizirano oko 2.000 stranica, a u mrežnoj bazi podataka trenutno ima 273 digitalne stranice iz 69 popisanih knjiga.

Korisničko sučelje mrežne stranice www.bho.com.hr omogućava jednostavan i brz pristup sadržajima. Pretraživanje je moguće na hrvatskom, talijanskom, njemačkom i engleskom jeziku. Stranica je pretraživa po autoru, naslovu, mjestu i godini izdavanja, nakladniku, tiskari, ključnoj riječi, po tekstu iz opisa ilustracija, odnosno po svim riječima koje su navedene u bibliografskom zapisu. Korisnik može dobiti na uvid osnovne informacije koje uključuju i ilustracije o publikacijama objavljenim u Istri do 1918. godine te gdje se pojedine publikacije čuvaju.

Planirano je i proširenje projekta i to proširenjem vremenskog okvira istraživanja koji bi se protegnuo do 1945. godine kao i prostornog, uključivanjem publikacija na prostore Primorsko-goranske županije i slovenski dio Istre.

9. ZAVIČAJNA ZBIRKA STANCOVICIANA

Knjižnica Zavičajnog muzeja grada Rovinja nastala je iz donacija uglednih građana Rovinja. Među njima se ističe barbanski kanonik Pietro Stankovich (Petar Stanković) koji je oporukom, gradu Rovinju ostavio 4.000 svezaka knjiga iz svoje privatne zbirke. Knjižnica je otvorena 1859. godine. Često je mijenjala adrese, bila zatvarana i ponovno otvarana. Kada je 1974. godine obnovljen rad gradske knjižnice, starije knjige, rukopisna građa i brojni povijesni spisi ostali su u fondu muzejske knjižnice.

Knjižnica Zavičajnog muzeja grada Rovinja, kako glasi službeni naziv knjižnice, posjeduje obimnu i raznoliku građu koja je organizirana u više zbirke. Najznačajnija i najbogatija zbirka nosi naziv Stancoviciana i sadrži oko 7.000 naslova. Osnovu te zbirke čini donacija Petra Stankovića koji je rođen 1771. godine u imućnoj hrvatskoj, trgovačkoj obitelji u Barbanu. Školovao se u Rovinju i Padovi. Bogat spisateljski rad započeo je u 47. godini. U XIX. st. objavljena su mu 24 djela, napisana uglavnom na talijanskom jeziku. Njegovo najpoznatije djelo je „Bibliografia degli uomini distinti dell'Istria“, što je zapravo zbirka životopisa zaslužnih Istrana i važan izvor za proučavanje zavičajne povijesti. Veliki raspon njegovih zanimanja koji je vezan uz povijest, graditeljstvo, pravo, jezikoslovlje, strojarstvo, poljoprivredu, bogoslovlje, pjesništvo, narodne običaje, biologiju, geografiju, daje širok uvid u gospodarske, kulturne i društvene prilike u Istri u XIX. st. „Znanjem je i imetkom don Stanković u svoje doba postao jednim od najzapaženijih i najvažnijih istarskih ljudi u Europi. Bio je članom više znanstvenih i umjetničkih društava.“²⁴ Kao jedan od najistaknutijih intelektualaca Istre u XIX. st., o kojem je stručna javnost dosta pisala, hrvatskoj je javnosti slabo poznat. U svojim djelima bavio se proučavanjem prošlosti istarskih Hrvata, ali i talijanske nacionalne manjine u Istri. Koliko je Stanković bio cijenjen svjedoči i članstvo u brojnim znanstvenim i umjetničkim društvima, među kojima su Akademija Preporođenih u Kopru, Kraljevski zavod za poticanje prirodnih znanosti u Napulju, Drevnoslovna akademija u Rimu, Akademija znanosti i umjetnosti u Padovi, Nimesu i Gardesu, Poljodjelsko-trgovačka i obrtnička akademija u Veroni, Znanstveno društvo u Brescii, Trevižu i Gorici.

²⁴ Lukšić, E., Zaslužni barbanac Petar Stanković, *Croatia Christiana Periodica*, Stručni članak, Zadar, 1994.(str. 117)

Ovaj „istarski plutarh“, kako su ga nazivali njegovi suvremenici, „svojim ugledom i bogatstvom pobrinuo se za unapređenje školstva u svom rodnom kraju, a uz to je novčano pomagao svoje prijatelje i pokojeg nadarenog barbanskog studenta.“²⁵

Petar Stanković istraživao je povijest istarskih biskupija i samostana, proučavao imena istarskih naselja, opisivao klimatske i geografske uvjete u Istri, biljne i životinjske vrste, umjetničke i graditeljske ostatke starog i srednjeg vijeka u Istri, pa je svojim životom i djelima dragocjen za istraživanje zavičajne kulturne baštine.

U zbirci Stancoviciana zastupljena je literatura iz različitih područja, od teologije, povijesti, zemljopisa, medicine do arhitekture. Knjige su na latinskom, talijanskom i njemačkom jeziku dok je manji broj naslova na hrvatskom jeziku. Stankovićeva donacija sadrži probranu literaturu klasičnih rimskih i kršćanskih autora, među kojima su i raritetna izdanja iz XVI., XVII. i XVIII. st. Među autorima su Ksenofont, Ciceron, Teofrast, Sveti Toma Akvinski, Vitruvije, Rousseau i drugi. Najstarija knjiga u fondu je Eusebius Caesarensis: „De evangelica praeparatione“ iz 1501. godine. Pojedina djela sačuvana su u rukopisu, a najatraktivnije su atlas i knjige iz geografije, poput Ptolomejeve „Geografiae universae tum veteris tum novae“ iz 1596. godine.

Osim bogatog knjižnog fonda, zbirka sadrži veći broj znanstvenih pomagala, kovanica i odličja te zbirku raznovrsnog kamenja, okamina i školjaka.

Nažalost, ova bogata zbirka potpuno je nevidljiva online. Na službenim stranicama Zavičajnog muzeja grada Rovinja nema nikakve obavijesti o postojanju zbirke. Do građe je moguće doći u prostorijama knjižnice u Zavičajnom muzeju. Građa se ne posuđuje i može se koristiti samo u čitaonici. Tek usputne informacije o zbirci mogu se pronaći na službenim stranicama grada Rovinja, gdje je objavljen preslik pozivnice za otvorenje izložbe knjiga na temu agronomije i prirodnih znanosti iz ostavštine Petra Stankovića postavljene u svibnju 2010. godine. Na istim stranicama objavljena je i kratka vijest o istoj izložbi koja je, povodom 240.-te godišnjice rođenja Petra Stankovića, bila postavljena u Hrvatskom školskom muzeju u Zagrebu. Kako se nesumnjivo radi o vrlo važnoj zavičajnoj građi, potrebno je napraviti daljnji iskorak i zbirku zaštititi i učiniti dostupnom upravo onako kako su to napravile Gradska knjižnica u Puli sa virtualnom zavičajnom zbirkom i pulska Sveučilišna knjižnica s projektom INO – istarskih novina

²⁵ Dobrić, B., Hrvatski opus Pietra Stankovicha, Jurina i Franina, sv.LIV, Pula, 1993., str.52

online. Upravo je to način na koji se zavičajna građa čuva, postaje dostupna i pogodna za daljnja korištenja i istraživanja.

10. ZAKLJUČAK

U svijetu koji se sve više globalizira, a informacije nikad nisu bile dostupnije, jača i potreba očuvanja, kako nacionalnog, tako i lokalnog identiteta. Zavičajne zbirke javljaju se kao mjesta koja u velikoj mjeri doprinose očuvanju kulturne baštine nekog zavičaja. Njihovo stvaranje prioritetan je zadatak narodnih knjižnica, a način stvaranja, ustroj i djelovanje definirano je različitim aktima.

Zavičajna građa brojnih knjižnica uglavnom je bila zatvorena i nedostupna, a informacije o njoj rijetko su izlazile izvan uskog kruga. Jačanjem svijesti o važnosti očuvanja vlastite kulturne posebnosti, zavičajne zbirke postaju mjesta, ne samo prikupljanja i čuvanja zavičajne građe, nego i mjesta promocije lokalne zajednice. Primjenom informatičke tehnologije tradicionalni način korištenja građe u potpunosti se mijenja. Digitalizacijom knjižne građe i njenim postavljanjem na mrežne stranice omogućena je bolja razmjena, pa su knjižnične zbirke obogaćene, a pristup građi puno je jednostavniji i nije vremenski ograničen. Olakšan je pristup staroj, oštećenoj i zaštićenoj građi putem digitalne kopije, pa se na taj način štite originali. Bolja dostupnost i veća sadržajnost građe doprinosi stvaranju uvjeta za daljnja proučavanja i istraživanja.

Virtualna zavičajna zbirka Gradske knjižnice i čitaonice Pula kao i projekt Sveučilišne knjižnice Pula – Istarske novine online, dobri su primjeri prednosti digitalizacije zavičajne građe. Virtualna zavičajna zbirka Gradske knjižnice i čitaonice u Puli okuplja zavičajnu građu i referentno je mjesto za istraživanje zavičajne povijesti. Posebno zanimljiv dio fonda zavičajne zbirke je virtualna zbirka starih razglednica koja svjedoči o razvoju Pule i njezinom kulturnom identitetu.

Projekt Istarske novine online (INO) zamišljen je kao digitalna zbirka starih novina koje su izlazile u Istri od 1850. do 1950. Cilj projekta bio je zaštita izvornika, ali i predstavljanje javnosti istarske tiskane kulturne baštine toga razdoblja.

Najbolji rezultati se postižu kada se u projekt očuvanja kulturne baštine uključi više institucija. Dobar primjer je projekt Bibliographia Histrica, pokrenut od strane Društva bibliotekara Istre 2009. godine. Cilj je bio prikupiti i predstaviti javnosti građu za retrospektivnu

bibliografiju knjiga i periodike koja je objavljena u Istri od sredine XIX. st. do 1918. godine. Projekt se provodi po fazama, nadogradiv je i otvoren za nove suradnike.

Samo prikupljena zavičajna građa i skrb o njoj nije dovoljna. O tome svjedoči bogata zbirka „Stancoviciana“ u knjižnici Zavičajnog muzeja grada Rovinja koja je zatvorena u prostor institucije i online potpuno nevidljiva.

Dugo vremena skupljana zavičajna građa digitalizacijom postaje sve dostupnija širem krugu korisnika. Zadaća knjižnica je da budu ukorak sa potrebama modernog društva.

LITERATURA:

1. Dobrić, B. Digitalizacija i predstavljanje starih istarskih novina na mreži / Pilot projekt istarske novine online Sveučilišne knjižnice u Puli, Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 51(2008), str.53
2. Dobrić, B. Knjižnice istarske županije. Društvo bibliotekara Istre. Pula, 2010.
3. Katić, T. Digitalizacija stare građe. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 46 (2003), str. 33-47
4. Mesić, Đ. Građa i informacije u zavičajnim zbirkama narodnih knjižnica i načini prikupljanja.// Informatologia YUGOSLAVICA. 20, 3/4 (1988.), STR. 209-217.
5. Prijedlog uputa za organiziranje i vođenje zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama u Hrvatskoj. Pula : Sveučilišna knjižnica, 1991.
6. Smjernice za odabir građe za digitalizaciju. Zagreb : Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, 2007.
7. Standardi za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 33(1990), str. 210-226.
8. Strategija razvoja narodnih knjižnica u Republici Hrvatskoj do 2015. godine// Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagreb, 2013.
9. Tadić, K. Rad u knjižnici. Opatija : „Benja“, 1994.
10. Verona, E. Pravilnik i priručnik za izradbu. Dio 2. Kataložni opis. Zagreb: Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1983.
11. Vuković-Mottl, S. Zavičajna zbirka.// Upute za poslovanje narodnih knjižnica.// uredila Aleksandra Malnar, Zgb: Knjižnice grada Zagreba, 1996.
12. Vuković-Mottl, S. Zavičajna zbirka.// Vjesnik bibliotekara Hrvatske 21 (1975)
13. Živković, D. Elektronička knjiga. Zagreb : Multigraf, 2001.

IZVORI NA INTERNETU:

1. Digitalizacija kulturne baštine u Republici Hrvatskoj: od trenutne situacije prema nacionalnoj strategiji, 2008.
Dostupno na : <http://www.kultura.hr/hr/Sudjelujte/Preuzimanja-i-dokumenti>.
2. Narodne knjižnice
Dostupno na: <http://www.kultura.hr/hr/Ustanove/po-vrsti/Knjiznica-narodna>
3. Projekt istarske novine online
Dostupno na: <http://www.ino.com.hr/index.html>
4. Stare hrvatske novine : portal digitaliziranih novina
Dostupno na: <http://dnc.nsk.hr/Newspapers/Default.aspx>
5. Zakoni, standardi i pravilnici o narodnim knjižnicama
Dostupno na: <http://www.knjiznica.hr/?id=9>